

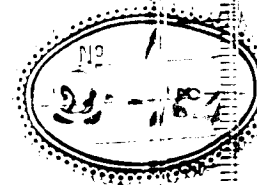
60



A
3

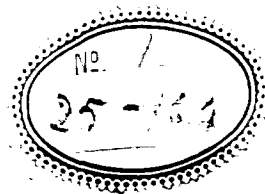
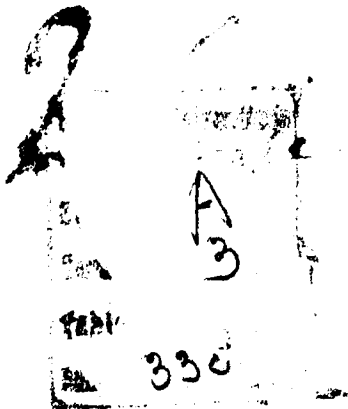
1921

330



4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15

60



R. 2601

DISSERTATIO
S V B S E C I V A
I V L I I N I G R O N I
G E N V E N S I S

E

S O C I E T A T E I E S V
D E C A L I G A
V E T E R V M Q V A D E C L A -

R A T V R , Q V I D E A S I T L A T I N I S
S c r i p t o r i b u s , i n s a c r a S c r i p t u r a ,
I u r e C i u i l i a c l a p i d i b u s
v e t u l t i s .

Q V A R T A E T V L T I M A E D I T I O
a b a u t o r e t e r t i u m r e c c o g n i t a & a u c t a .

*Del. Col. della
Comp. de H.
Granada*

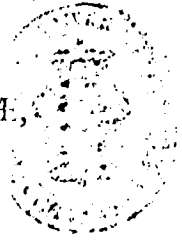


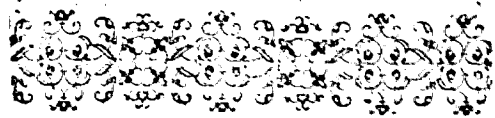
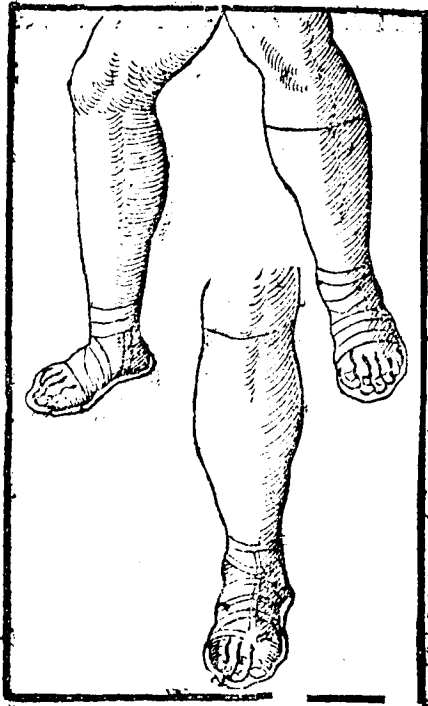
B. 26

D I L I N G A,
Formis Academicis.

Apud Vdalricum Rem.

M. DC. XXI.





N O B I L I

AC MAGNIFICO

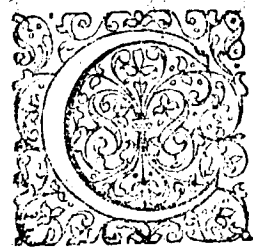
D N. D N.

HIERONYMO

IM HOFFREIPUBLIC.
AVGVSTANÆ II. VIRO

Cæs. Maieſt. Conſiliario &c.

Domino meo benignis-
ſimo.



ALIGAM

*pedibus imis
deputatã, fal-
ſoq, mediis ar-
tubus tegendis
attributã, ex*

Italico ſolo transferimus in

A 2 Ger-

Germaniam, typisque diuulgamus. Res ut tenuis argumento, ita scriptoribus intelligendis apprimè necessaria. Ac vide sis consuetudinis deprauationem: Veritas hoc libello vix persuadebitur, cohorte licet testimoniorum adducta & propugnant e. At mea quidem parum interest. credant, siue nulli credant. sub prelo genuit hæc caliga, nec minus trochleâ, quam pedibus calcata. Typographi enim id agimus, quod venustè Venusinus ille de se canit:

-----Fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exfors
ipfa secandi.

Videlicet haud oppido litterati cum simus, litteratos tamen facimus,

cimus, deque Musarum vniuersa rep. optime studemus mereri. Ingentem ingenijs questum comparamus, questiculo contenti nummario. Formis Academicis hunc librum descripsi: sed cui pro more inscribo? Augustanae urbis vetus incola non possum non Augustanum querere patronum. Te itaque vir nobilissime atque clarissime delegi, caput urbis alterum, cuius & ego tenue licet membrum, cuius tamen protectione sapientiaque tua gloriabundus calcari haud metuum. Munus fortassis haud adeò tali viro dignum: sed si liberalem eruditionem, auctoremque virum doctissimum

(?) 3 gra-

EPISTOLA

grauissimumque spectes, quibusuis dignum ingenijs affirmem. A Deo exoptata tibi precor II. vir magnifice ita ingenijs operisque litterarijs fauere pergas. Dilingæ V. non. Iunias, anno Christiano M. DC. XXI.

Vestræ Magnificentiæ cliens ac
ciuis,

✚ DALRICVS RÈM Typographus Acadèmicus.

DE CALIGA DISSERTATIO
SUBSECIVA.

Scribendi causa & propositio rerum dicendarum. Cap. I.

IN dictionario Latinæ linguæ, cui Callepino nomen est, atque in thesauro Ciceroniano Marii Nizolii ad verbum *Caliga*, falsa quædam inhaesit interpretatio, qua dicitur esse tibiæ tegumentum, quod ab Italis *Calza* nuncupatur. Qui error, cū in omnes fere vocabulorum collectiones infusus est, tum vero in thesaurum Italicæ Latinæque linguæ Petri Galefinii nomine prænotatū: quæ virum senem adolescens ipse doctissimum existimabam, ac suspiciebam. Versabatur in eadem caligine Glossa in L, *Aciligato*. C. de nuptiis, cum militem caligatum scripsit ab ocreis ferreis dici. Nec agnouit errorē Antonius Nebriffensis, probans in vocabulario iuris opinionationem Glossæ, Ioannes quoque Fernandez L 3 thesauri scripturarum c. 16. verbo *Calceamenta*, de tegumento tibiærum, non pedum intelligit. Angeli verba ad S. Petrum in cap. 10. *Aduum*
Apo-

Error
quorum-
dam in
Calige
notione

Apostolicorum, *Calceate caligas tuas.* Idem videtur Ioanni Stephano Duranto L. 2. de ritib. Eccles. Catholicae, cap. 9. §. 21. quamuis retineat huius loci vulgatam editionem. Quam tamen ex eiusdem vocis ignoratione, damnant sectarii quidam, merito ipsi notati ac damnati ob hanc causam ab Iacobo Gretsero Soc. Iesu tomo primo defenf. Card. Bellarm. l. 2. c. 14 §. *Defenditur actus Apostol.* num. 6. Nomenclator quoque Hadriani Iunii damnati auctoris in eadem re peccat, num. 128. qui caligam interpretatur tibiatarum integumentum, & *caligas follicantes* apud S. Hieronymum epist. 22. ad Eustochium, femoralia vsque ad talos demissa, quae Itali vocant *calze marinarefche* & nautis sunt in vsu. Nec dubito quin alii multi ex his turbidis fontibus hauserint eundem errorem: quem miror à tot doctis viris, qui Calepinum recognouerunt atque auxerunt, nondum fuisse notatum atque erasum.

2. Est igitur Caliga, bonis Latinis scriptoribus, praesens iuris consultis atque Imperatoribus in iure civili, lapidibusque vetustis Romanorum, pedum integumentum, & calceamenti militaris genus, quo Romani milites gregarij ac manipulares in bello & castris potissimum utebantur: in sacra vero Scriptura pro calceamento pariter sumitur, à militaribus non absimili quo pedes tantum muniuntur Quo fit, ut caligæ crurum, aut tibiatarum operimenta, non sint: quæ cruralia & tibialia, probati scriptores dicunt. Multo minus hæc vox femorum indumentis aptari potest significandis; quæ feminalia nominantur à Suetonio, & interprete sacrorum bibliorum: femoralia tum ab eodem interprete, tum à S. Benedicto & alijs scriptoribus Ecclesiasticis: succinctoria & campestria ab Horatio, Asconio, & S. Augustino: Subligacula à M. Tullio. Quamquam hæc posteriora vocabula proprie sumpta breuiora pudendorum tegmina significant, ut obseruat post alios Iacobus Pontanus noster in Ouid. l. 5. trist. eleg. 11. De his omnibus vide-

Quid sit
caliga;
scilicet cal.
ceam.
milit.

Non est
crurum
non fem.
orum
indum.

antur, quæ diximus in commentario ascetico regulæ xii. communium nu. 8. & quæ post me scripsit Ioannes Lorus noster in c. 6. Leuitici n. 10.

3. Queritur num braccæ, seu braccæ, siue etiam brachæ & brachæ (his enim quatuor modis scribitur hoc vocabulû) femoralia sonent; & his adhuc videtur esse sub iudice. S. Hieronymus, quem secuti sunt Ecclesiastici scriptores in cap. 3. Danielis, asserit nomine bracharum, femoralia significari, *quæ usque ad poplites & genua veniunt*. Declarans enim Sacerdotalem habitum in epistola 128. ad Fabiolam, inter cetera de hoc genere vestimenti: *Græce ὀπισθελά, à nostris femoralia, vel brachæ usque ad genua pertinentes*. S. Ambrosius l. 1. offic. c. 18. referens verba Exodi 28. præcipientis fieri linea femoralia Sacerdoti, producit siue suam, siue aliorum versionem hoc modo: *& facies illis brachas lineas, &c.* iuit in eandem sententiam S. Isidorus l. 19. Orig. c. 21. & 22. docens femoralia dici quoq; brachas, & B. Alchuius l. de diu. offic. c. 28. declarans quid sint femoralia veteris Sacerdotis ait,

Huius-

Huiusmodi habitus ita notus est in nostris regionibus. ut ex eo Gallia braccata denominata sit. In cap. 3. Danielis adhibita est hæc vox, ubi de tribus pueris dicitur: *Et confestim viri illi vincti cum braccis suis & talaris & calceamentis, & vestibus missi sunt in medium fornacis ignis ardentis*. Ioannes Maldonatus noster in c. 3. Dan. n. 21. braccam ait hoc loco, vestis esse genus incompertum: & non defuisse apud Hebræos, qui femoralia sint interpretati. S. Hieronymus in Commentario Danielis c. 3. tradit verbum Hebraicû à Symmacho versum in ἀναξυρίδας esse: qua voce Thesaurus linguæ Græcæ multis auctoribus probat braccas, & femoralia significari. Videtur huic interpretationi aduersari, quod subdit idem S. Hieronymus, ab Aquila, & Theodotione redditum pro braccis, *Saraballa*; quæ vox in eodem capite n. 94. substituitur pro braccis in repetitione vestimentorum, quæ per miraculum non sunt combusta. Verum ex eodem S. Hieronymo, tibialia & cruralia significari videntur per *Saraballa*; quòd id vocabulû crura quoque tibiaeq; denotet.

Responderim, vel braccas illorum iuuenum fuisse femoralia protensa adeo, vt tibias attingerent, aut operirent, qualia dixi n. 1. nautarum esse femoralia: vel certe, quamuis primaria notione Saraballa fuerint tibiatarum indumenta, tamen vsu populi sæpe veras notiones detorquentis, postea significare cœpisse tegumenta femorū, quæ tibijs proxima sunt. Idem accidit in periscelidibus. Nam etsi *σκελος* sit crus, vnde periscelides; tamen non tibialia dicuntur periscelides, sed femoralia. Itidem *ἀναξυρίς* interdum ad pedum indumenta porrigitur apud probatos auctores, quæ communiter ad femorum tegmen pertinet. Hinc apud Suidam, & Hesychium synonyma sunt *Φιμνάλια*, *ἀναξυρίδες*, *βράκια*. Iuuat hanc significationem braccarum, cum pro femoralibus sumuntur, Italorum lingua, qui ex bracharum corrupto vocabulo, quæuis femoralia *Braghe* appellant, & femoralia inflata, seu sollicitantia. *Bragoni*.

4. Obstant huic notioni profani scriptores antiqui, & linguæ Latinæ scientissimi, apud quos Bracca, vestimenti genus

genus est intonsum, & varij coloris, vt tradit Diodorus lib. 6. quod *Barbarum tegmen* dicitur à Cornelio Tacito l. 2. historiarum: quo Galli braccati dicti sunt populi prouinciam Narbonensem incolentes. Quamquam in vsu præterea fuit Vangionibus, Persis, Sarmatis, alijsque gentibus sub arctum habitantibus, quòd arcendo frigori aptissima vestis esset. Operiebat enim totum fere corpus. Ouid. l. 3. tristium, eleg. 10.

*Pellibus birsutis arcant mala frigora braccæ,
Oraq; de toto corpore sola patent.*

Pomponius Mela l. 2. de situ Orbis c. 1. Scythiam Europæam describens, & mores Sarmatarum: *Totum braccati corpus; & nisi qua vident, etiam ora vestiti.* Plura de forma braccarum legi possunt apud commentatores Ouidij, Cornelij Taciti, & Pomponij Melæ. nec non apud Lazarum Baysium l. de re vestitaria c. 20. Rabbi Abraham, vt refert Maldonatus noster, intellexit apud Danielem in verbo illo Hebraico, quod in braccas, & saraballa versum est, vestem superiorem; quæ, quia non arsit, euidentius

miraculum reddidit: vt etiam Maldonatus n. 21. & 94. probat.

Conciliantur
contra-
rix sent.

5. Conciliari possunt hæc duæ sententiæ, quemadmodum facit idem Maldonatus n. 21. si dicamus braccas primæuo vsu significasse præcis Latinis, genus quoddam superioris vestis, variæ, in tonsæ, frigori pellendo ob magnitudinem aptæ, qua induti erant tres pueri, coniecti in fornacem Babylonis. Quoniam vero demittebatur vsque ad genua, tegebatq; femora, & fortasse tibias & crura, vsu posteriorum adhibita est eadem vox ad appellanda femoralia, & vero etiam tibialia, vt in relatis locis patet. Atque hæc dicta sint per digressionem in gratiam adolescentium studiosorum, vt habeant plura vocabula, quibus femoralia, & tibialia nomen Latine; neque putent, sublata caliga, femora, & crura integumentorum vocabulis nudata fuisse.

Diuisio
disserta-
tionis.

6. Redeuntes igitur ad institutam dissertationem, stabiliamus illustremusq; positionem descriptam num. 2. communem ac receptam à tot viris doctis. Atque vt caligo, quæ in caligæ notione menti-

mentibus adolescentiorum posset offendi, discutiatur, tres in partes dissertationunculam tribuam. Primam probabitur, caligam esse pedum indumentum: secundam, spectare ad militiam primæuo vsu: tertiam & postremam, de materia, & forma ipsius differetur.

*CALIGAM ESSE PEDVM
indumentum. Cap. II.*

i. **P**ROBabitur decem argumentis i. argum.
Caligam esse calceum in Latino à cogno-
fermone. Primum sumitur ex cogno- mineCa-
mine C. Cæsaris Romanorum Impera- ligula.
toris quarti, qui *Caligula* militari ioco dictus est, ex Suetonio Tranquillo, in *Caligula* c. 9. atque id à *Caliga*. Aufonius in *Monostichis*:

*Caius cognomen Caliga cui castra dederunt,
& in tetrastichis de XII. Cæsaribus:*

*Post hunc castrensis caliga cognomine Cæsar.
Spectauit rem eandem Sidonius Apollinaris in panegyrico Auiti versu 105.
cum Imperatores enumerans dixit:*

*Et caligas Cæj, Claudii censura secuta est.
Huius cognominis occasionem Cornelius Tacitus lib. 1. Annalium his verbis*

A 4 narrat,

narrat, & simul quid esset caliga declarat: *Quem militari vocabulo CALIGULA M appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia, eo tegmine pedum induebatur.* Expende lector, eo tegmine pedum, quod non nisi caliga erat, seu caligula, quæ parua est caliga conueniens Caio, qui puerulus educabatur in castris. Sextus Aurelius Victor in Caligula: *Quia natus in exercitu fuerat, cognomen calceamenti militaris, id est, caligula sortitus est.* Diō Cassius Græcus historicus, libro 5. vt in editione Latina legitur: *Quòd in castris enutritus militaribus calceamentis pro urbanis, vteretur.* Quid clarius dici potuit ab his tribus historicis antiquis?

2. argum.
aut d.
interpre-
tum Ita-
lor.

2. Secundum argumentum est auctoritate Itatorum interpretum Cornelij Taciti, qui Etrusca lingua Tacitū nobis loquentem reddiderunt. Tres legi, Hadrianum Poltūm, Georgium Datum, & Bernardum Dauanzatum. Primus caligas vertit, *Borzacchini soldateschi.* Atqui vox hæc *Borzacchini* nostratibus designat calceos quosdam, qui à pedibus ad mediam vsque tibiam perueniunt,

unt. Melius mea sententia secundus interpretes (vt colligetur ex forma caligæ, de qua cap. 4. n. 1.) qui vertit caligas, *Calzari.* Liguribus autem, & nonnullis alijs Italiæ populis, atque in primis Etruscis, qui principatum in Italica lingua tenent, *Calzaro* calceus est, vt vox ipsa corrupta innuit, & docet Academia Florentina, quæ à furfure cognomen tū habet, in suo Vocabulario. Tertius non modo caligam interpretatus est *Calzaro:* sed etiam eleganter ac proprie Caligulam, *Calzarino* conuertit, quasi dicas *Calceolum;* vocabulo vsus Italis diminutive, atque ad amussim Caligulæ respondente. Ac ne quis hæreat, in hac interpretatione, idem Bernardus in notis ad eum Taciti locum, declarat, caligas, quas *calzari* verterat, soleas esse nudo pedi alligatas; quæ descriptio proba est, vt in cap. 4. demonstrabitur ex columna Traiani, & arcu Constantini. Quamobrem Gaspar Sanctius, qui caligas Petri calceos esse intelligit, vt suo loco cum laude referam nu. 26. non metuat in cant. 5. n. 100 dicere Caligulam à calceamento militari denominatum:

quando historici temporum illorum vicinissimi hoc docent, & tot viri eruditissimi historicorum horum explanatores confirmant.

3. argum.
sententia
littera-
rum.

3. Tertium argumentum est communis sententia virorum prudentissimorum, ac de re litteraria benemeritorum ex omnibus gentibus, qui, ut caligam, militarem calceum esse dicunt, cum de Caligulæ cognomine disserunt; sic calceamenti genus esse docent, cum vel leges ciuiles, vel sacram Scripturam, vel historicos scriptores veteres interpretantur. Non est animus hic recensere omnes, ne longum faciam, sed aliquot nobiliores. In eorum numero sunt, Philippus Beroaldus in Sueton. Caligula cap. 9. Læuinus Torrentius, & Marcus Donatus in Suet. Augusto c. 25. Iustus Lipsius in notis ad Cornelium Tacitum l. 1. Annal. n. 172. Pierius Valerianus l. 40. Hieroglyph. §. *manipularis*. Petrus Ciacconus l. de Triclinio sub finem. Antonius Augustinus l. de numism. dial. 7. ubi ait inter cetera, caligavix pedem tegi. Ioannes Antonius Valtrinus Soc. Iesû l. 3. de militia Romana cap.

cap. 13. Martinus Delrio Societatis eiusdē pat. 1. sacror. adagial. n. 17. Iacobus Gretserus eiusdem Ordinis tomo 1. defenf. Card. Bellarm. l. 2. c. 14. §. *Defendantur actus Apostolici* num. 1. Addantur Iurisperiti, quos in legum quarundā interpretatione referam c. 3. nu. 3. Adiungantur multi Theologi sacræ Scripturæ interpretes, quos producam in illustrandis duobus Scripturæ sacræ locis, Genesis 14. & Act. 12. in quibus caligamentum mentio est: ut videbitur inferius n. 21. & n. 23. & seq.

4. Quartum argumentum est vsus historicorum Latinorum veterum, qui caligam pro calceamento, potissimū militari, vsurpauerunt. Cornelium Tacitum, ac Sex. Aurelium Victorem, quorum verba nu. 1. transcripsi, prætermitto; quia repetere superuacaneū est. Afferro Iustinū l. 38. extremo, de Antiochi regis exercitu loquentē: *Argenti certe, aurique tantum, ut etiā gregarij milites, caligas auro figerent, proculcarentq; materiam, cuius amore populi ferro dimicant.* Quod hic caligæ sint pedum munimenta, colligitur tum ex verbo *proculcarent*, quod neque

4. argum.
vsus La-
tin. hi-
storis.

neque tibialibus, neque femoralibus aptari potest: tum ex clauis, quibus calcei militum figebantur, vt docebo c. 4. num. 8 quos clauos, aureos ex luxu habebant Antiochi milites gregarij & infimi ordinis. Dat lucem Iustino Valerius Max. l. 9. c. 1. de eodem Antiochi exercitu scribens, quem tradit habuisse, *Magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos*. Eu crepidas dixit Valerius, quas Iustinus caligas: quia crepidarum ac solearum in genere sunt, vt docebitur c. 2. n. 25. & c. 4. n. 2. Adde Suetonium Tranquillum in Caligula c. 52. vbi refert infanam varietatem habitus illius portenti, qua procedebat in publicum. *Modo, inquit, in crepidis, vel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nonnumquam socco muliebri*. Cum cetera hic enumerata sint pedum indumenta, crepidæ, cothurni, socci, cogimur existimare sub eodem genere contineri caligam speculatoriam, quam, quia calceus erat. *pedibus absoluit* Christianus ille militiam repudians apud Tertullianum lib. de corona militis c. 1. vt planius de clarabitur, cum de speculatoria caliga sermo redibit inferius

ferius nu. 33. Reuoca huc Iulium Capitolinum, & Trebellium historicos pariter, ex argumento septimo nu. 7. vbi expendetur prouerbiū. *Caliga Maximini*.

5. Quintum argumentum exhibent historici Græci, qui caligam Romanorum militum, vnde Caius cognomen accepit, *ἰσώδημα στρατιωτικῶν* interpretati sunt. Ita vertit Dio Cassius, in cuius historia duos obseruauit locos. Alter est in l. 48. vbi narrat veteranos milites per seditionem Romæ Senatus locum, & munus occupasse: proinde à L. Antonio, & Fulvia M. Antonij vxore per iocum, & contemptum appellatos *Senatum caligatum*, ab vsu *στρατιωτικῶν ἰσώδηματων*, militarium calceamentorum. Alter locus est in libro 57. supra nu. 1. notatus: vbi cognomen caligule datum ab exercitu refert, *Quod in castris enutritus militaribus ἰσώδημασι, hoc est calceamentis, pro urbanis uteretur*. At *ἰσώδημα* pedis calceamentum est, omnium Lexicorum Græcorum testimonio; quibus veteres Glossæ illæ bonæ ad stipulantur. Hinc Græci excalceatos vocant *ἀυποδήτους*, quasi dicerent, sine hypodemati-

5. argum.
ex histo-
ric. Græ-
cor. ver-
sione.

bus,

bus, id est calceis. Confirmatur ex interprete vulgato sacrae Scripturae, qui tenax proprietatis verborum est, ac solidae auctoritatis. Hic enim sensit *ὑπόδημα* esse proprie calceamentum; quia c. 3. Exodi, & c. 5. Iosue, ubi nos legimus *Solve calceamentum de pedibus tuis*, & Chaldaica interpretatio, *Detrahe calceos*; septuaginta duo interpretes habent *ὑπόδημα*. Praeterea in nouo testamento, Matth. 10. Mar. 1. Lucae 3. idem *ὑπόδημα* redditur Latine *calceamentum*. Vnde habemus ab eo hoc *ὑπόδημα* non existimari nisi calceamentum. At plane conuincit optimam esse versionem Dionis, reddentis Graece *ὑπόδημα* Latinae *caligae*, translatio Genesis cap. 14. ubi LXX. in editione Romana Graece habent, *ἕως σφυροτῆρος ὑποδήματος*; & Chaldaica versio, *usque ad corrigiam calceamenti*, nostra editio habet, *usque ad corrigiam caligae*. Hinc conficitur *ὑπόδημα* id calceamentum esse, quod à Latinis *caliga* nominatur, & bene versam à Dione *caligam* Latinam in *ὑπόδημα*, quia mutata vice Genesis interpres *ὑποδήματι* Graeco reddidit *caligam* Latine. Denique Iosephus

l. 7. antiquit. Iudaic. c. 3. ubi narrat fortitudinem Iuliani Centurionis clauatos calceos habentis, id est caligas, ut docebo cap. 4. num. 11. eum habere *ὑπόδηματι* dixit.

6. Sextum argumentum petitur ex antiquorum grammaticorum etymologia, & auctoritate. S. Isidorus Hispalensis l. 19. Originum inscripsit caput 34. *De calceamentis*: atque in eo enumerans omnia genera calceorum, haec habet: *Calicula, caligae, vel à callo pedum dictae, vel quia ligantur: nam socci non ligantur, sed tantum intromittuntur*. Si sic denominantur à callo pedum, quis non intelligit calceos esse? praesertim cum id scribatur in capite illo, in quo sola & omnia calceamenta recensentur. Confirmatur ex eo, quod opifex calceorum, qui Plinio, & Agellio *Sutor* est, & Plauto *Calceolarius*, ut tradit Horatius Turfellinus Soc. Iesu in Nomenclatore Italico Latino, verbo *Calzolario*: dictus est à Sosipatro Charisio vetere scriptore in grammaticis institutionibus, *Caligarius artifex*. Quae vox laud dubie deducitur à *Caliga*; & eadem significatio

6. argum
ex ety-
mol. &
auct. grā-
mat.

ficatione retinetur in aliquot Italix prouincijs, à Latino sermone, vt par est credere, relicta, diciturque *il Calegato*. Quinetiam in vetusto lapide, apud collectorem Romanarum inscriptionum pag. 649. nu. i. legitur Sutori caligarius adiunctus hoc modo:

C. ATILIVS C. F.
IVSTVS
SVTOR CALIGARIVS
SIBI ET
CORNELIAE EXORAT
VXORI PI.

Placuit eadem etymologia Smaragdo Abbati, S. Benedicti regulæ explicatori perantiquo, in explanatione capitis 55. vt fusius postea docebo nu. 40. qui Smaragdus caligam esse calceamentū agnouit. Alfonso Salmeron noster tomo 12. tract. 35. in actus Apost. *Caliga*, inquit, à *ligando calce*, id est imo pede dicitur, quasi *calciliga*. Et cum *calx* à *calcando* dicatur, & *calceus* à *calce*, liquet proprie *caligas* non esse tibialia, sed *soleas*, aut genus *calceorum* quod *plantas*, aut *calces* munitet.

Retuli

Retuli Alfonso verba, non tam vt eius etymon probarem, quàm vt intelligeret lector ex eius etymologia, virum doctissimum sentisse caligas esse calceamenta:

7. Septimum argumentum exprimitur ex parcemia quadam à Julio Capitolino relata in Maximini vita, per hæc verba: *Caliga Maximini*; hoc est *Calceus Maximini*. Martinus Deltio noster par. i. sacr. adag. n. 17. videtur interpretari prouerbiū hoc sensu, vt significetur Maximinus elatus ad summum imperij honorem, ex infimo gradu militiæ, qui erat *caliga*, vt c. 3. dicitur. Verum, vt est apud Paulum Manutium in Adagijs pag. 50. vulgo dici placet, & merito, de hominibus, enormis, & ineptæ magnitudinis. Nam ex eodem Capitolino, Maximinuserat, *Pedum octo & prope semis*; *calceamentum eius, id est, campagum regium constat pede maius fuisse hominis vestigio atque mensura*. Quem igitur calceum, vulgus Latino verbo *Caligam* dixit prouerbiū formans, eum Capitolinus prius calceamentum nuntupat, & postea campagum. Quod calcæi genus pariter est, principum proprium: de quo

7. argu-
ex ada-
gio calis-
ga Me-
xim.

Quid sit
calce-
pau-
gus.

B Petrus

Petrus Pithæus l. 1. aduers. Subsec. 6.
 16. Petrus Faber l. 2. Agonistic. cap. 34.
 & Iosephus Stephanus Episcopus Vestanus l. de osculatione pedum Papæ c. 18. Idemq; Clericis interdictum, vt illis minime conueniens, obseruat Iacobus Cuiacius, tomo 4. Operum. lib. 21. obseruat. c. 28. ex iure canonico: c. Peruenit ad nos. dist. 93. vbi reprehenduntur diaconi *Calceati campagis* Episcoporum proprijs, vt ex ordine Romano probatur. n. 43. Hæc omnia clariora fiunt ex Trebellio in Gallienis, qui luxuriam Senioris describens, *Caligas*, inquit, *gemmatas annexit, quum campagos reticulos appellaret.* sensus est, campagos, imperatores calceos à Gallieno spretos, atque in caligas, calceos militares commutatos: quibus, quia calcei militum infimi ordinis erant, vt docebo c. 3. n. 4. gemas ad pretium atque ornamentum addidit. Vides Lector duos alios historicos antiquos Capitolinum, & Trebellium, caligam pro calceo vsurpasse; ac præterea communem fuisse tunc vulgo vsu eius notionis in adagio fingendo.

8. Octa

8. Octauum argumentum est vsus M. Tullij Ciceronis, qui caligam pro calceo, & scripsit, & dixit. Scripsit inquam l. 2. ad Atticum epist. 3: de Pompeio loquens sub nomine Epicratis his verbis: *Epicratem suspicor, vt scribis, lasciuum fuisse. Etenim mihi caliga eius, vt fasciæ Cretarum non placebant.* Ad locum hunc intelligendum mihi lux affulsit à Paulo Manutio, in epistolæ huius explanatione. Lasciuus, seu delicatus visus est Attico & Ciceroni Pompeius, quia præter morem gestabat in Vrbe duas res insolitas, & maxime inusitatas, calceos militares, & fascias cruales. Illi caligarum nomine, fasciarum hæc cretatarum vocabulis significabantur. Quid sint fasciæ cretariæ intelligetur ex hac digressiono valde necessaria nostræ disputationi.

9. Romani stante florenteque Republic. nudis cruribus incedebant, quæ non nisi toga demissa tegebantur. Primum id apparet manifesto in statuis erutis è Romanæ vrbis ruderibus ac ruinis: nec non è columna Traiano erecta, in qua non modo gregarij milites, sed etiam

8. argumens
 vsus Ci-
 ceronis.

Romani
 sine tibi-
 alibus in-
 cedebar.

B 2 ipse

ipse imperator, ac principes viri sine cruralibus visuntur. Deinde perspicuū fit ex eo, quod Plinius tradit Quintiliano teste l. 11. institut. orator. c. 3 M. Tullium solitum ad calceos vsque demittere togam, velandarum varicum gratia. Quid opus toga demissa, si tibialia gestasset? Hæc obuclassent varices, quæ in suris turgent, etiam toga sublata. Verum quia nudis cruribus incedebat, varices apparebant, quas ob deformitatem tegere cupiebat, atque id toga demissa obtinebat. Tertio Cæsar Augustus, quamquam Reipub. princeps, & mutatis iam in delicias moribus seuerioribus, non nisi hieme *feminalibus & tibialibus rariscebatur*, vt refert Suetonius in Augusto c. 82. Vnde colligas, æstate atque alijs mitioribus anni tempestatibus, nullis tibiærum & crurum integumentis vsus: & præterea inferas cum Læuino Torrentio in eum Suetonij locum, (quem alij secuti sunt) hanc conclusionem generalem: *Nudis ergo cruribus feminalibusq; incedebant Romani*. Quarto ac postremo scribit Quintilianus lib. 11. c. 3. commemorato, hæc verba:

Pallia

Palliorum sicut fascias, quibus crura vestiuntur, & fœcilia, & aurium ligamenta, sola excusare potest valetudo. Quibus verbis docet ætate sua, fascias crurales non consueuisse deferri, nisi propter morbi necessitatem, qua cogente crura fascijs obuoluebantur, qua remota, nudabantur. Ex hoc loco Quintilianus Oliuarius Aizignanensis explanator Valerij Max. ante 130. annos intulit: *Quia non utebantur caligis, (id est, tibialibus) fascia cruris alligabant.* Alias coniecturas habet Gaspar Sanctius in c. 5. cant. n. 102.

10. Nec frigoris incommodum obijcias; nam Romæ temperatum est cælum: quadraginta duobus gradibus tantum cleuatum polum arcticum habet ex Christophoro Clauio in c. 2. sphaeræ: raro niuem cadentem, lapsam illico euanescere videt. Præterea vbi assueueris frigus ferent crura, quemadmodum manus, & facies, quæ hieme non teguntur; & crura multorum rusticorum, qui paupertatis causa, compluriumq; Religiosorum, qui virtutis gratia nudis cruribus viuunt.

11. Et quid mirum incedere Roma-

B 3

nos

Non ob-
stat fri-
gus Ro-
manum:

Romani
& Græci
discalceati.

nos nudatis cruribus, quando multi Romanorum, & Græcorum excalceati gradiebantur? Nero Imperator, vt Suetonius c. 51. eius vitæ tradit, sæpe discalceatus procedebat in publicum. Infanus erat, inquit: at sanus Cato senior, cuius ἀνυποδησία, id est, pedum nuditas, nota est ex Plutarcho in eius vita. Philosophus insignis Plato, teste S. Hieronymo Matth. 10. *Præcepit duas corporis summitates non esse velandas: nec assuefieri debere molliciei capitis & pedum.* Lycurgus idem lege Spartanis indixit, ex Xenophonte, & eos paruiffe legi arbitror. Simile quid de Atheniensibus prodit Plutarchus in Phocione, ac de Lycurgo Oratore in eius vita. Achillem, Aiacem, Cratetem, & alios Philosophos antiquiores nudis pedibus ingredi consueuisse prodidit Philostratus in epistola quadam. Oppianus venatoribus præscribit, vt ita dicam, nudipedium in venando: & quod est notabilius Pædagogus Clementis Alexandrini l. 2. c. 11. Christianis idem suadet,

12. Neque vero nuditas crurum indecora erat, vbi erat in vsu; quia mos erat,

non

non vitium, quòd nulla lege vetaretur. Non Romani soli, aut Græci hanc crurum nuditatem tenuerunt. Hebræi præiuerunt, vt dicam nu. 28. Sigismertis regij iuuenis, & sociorum habitum describens Sidonius Apollinaris l. 4. epist. 20. sic ait: *Quorum pedes primi perone festoso, talos ad vsque vinciebantur: genna, crura, suraque sine tegmine.* Verum obtinuit vsus paulatim, vt omnes fascijs crura tegerent. Hinc legis apud Vlpianum lib. 44. ad Sabinum, & refertur L. *argumento* ff. de auro, & argento legato, fascias crurales inter necessaria indumentata collocari. Quid quòd ne femoralibus quidem iidem Romani vtiebantur in vrbe? De hac femorum nuditate dicitur nu. 30. 31. nunc ad institutam disputationem redeamus de Pompeio.

13. Quoniam ex Quintiliano fascias crurales sola valetudo excusabat; nec vlceris excusatio, quam prætendebat Pompeius, admittebatur à viris prudentibus, incurrit reprehensionem, ferens tibiales fascias (quas ex panno fuisse indicat Valerius Max. l. 6. c. 2.) præ-

Alie notiones sine tibialibus.

Quid peccaret Pompeius.

B 4 ter

ter morem aliorum ciuium, quemadmodum reprehensus est etiam Clodius, ut dicam n. 14. ob purpureas fasciolas. At in Pompeio insolentia rei augebatur colore; quia fascias cretatas gerebat, ut Cicero loquitur, hoc est candida creta dealbatas, de qua Plinius l. 35. c. 17. Hic color, regius erat in fascijs, quod regium diadema, non nisi candida fascia esset, ut multis probat Alexander ab Alexandro l. 1. genial. diem. c. 28. Proinde, ut Valerius tradit eodem loco, Pompeio *Candida fascia crux alligatum habenti, Faunonius inquit, Non refert, qua parte corpora sit diadema. Exigui panni cauillatione regias eius vires exprobrans*: vocansque eum in suspicionem affectati regni, quod Cicero quoque hoc loco norasse videtur. Quamquam Ammianus Marcellinus l. 17. conqueritur iniuria notatum.

14. Sed quod spectat hæc longior de cruentalibus fascijs disputatio? Nimirum ut intelligant adolescentes per has fascias in Pompeio significari aliqua cruentalibus: proinde non posse hanc notionem tribui caligis à M. Tullio nominatis; à quibus, ut res diuersæ, fasciæ

Cur disputatum sit de fascijs cruentalibus.

fasciæ Ciceroni displicebant: sed remanere caligis suam genuinam significationem, quam adstruere conor in hac dissertatione. Duo namque damnabantur in Pompeio: primum fasciæ candidæ, ut inusitata, & dominatus affectati argumenta: deinde caligæ, quæ pariter inusitatae erant in vrbe, cum essent castrensia calceamenta, bellumque portenderent. Notabantur autem ciues, qui præter morem calceos in vrbe mutarent, ut patet in oratione de haruspicum responsis, ubi Cicero idem reprehendit lasciuiam, & decori neglectum Clodij, qui muliebres soleas, & fasciolas purpureas gestasset. Quo fit, ut non sit mirum in Pompeio displicuisse utrumque, & calceorum mutationem, & fasciarum candidarum gestationem: hoc tamen discrimine, quod in Clodio luxuries, & lasciuia sese efferebat; in hoc dominandi cupiditas apparebat. Calceorum item vrbano contra decorum, in castrenses mutationem exprobrauit idem orator aliquot post annis. M. Antonio in secunda Philippica, cum ait: *Cum caligis & lacerna cucurriste*: quæ verba mox expendam, B 5 Lq

In solis calcei vitolabant decoris.

Alter locus Cic. expenditur.

15. Locus alter Ciceronis, caligas pro calceis usurpantis, est in secunda oratione in Antonium: ubi se cum eo componens sic loquitur: *Nam quod quarebas, quomodo rediissem: primum luce, non tenebris: deinde cum calceis, & toga; nullis nec caligis, nec lacerna.* Opponit urbanæ togæ, lacernam, seu militum seu viatorum, quæ erat penula pluiæ propulsandæ comparata, ex Lazaro Bayfio l. de re vestiaria. c. 16. Calceis item urbanis, hoc est, ut Pauli Manutij verbis utar, *forensibus pedum indumentis* (nam solcarum domi erat usus, non in foro) opponit caligas, quæ calcei sunt castrenses, atque ex eo, ut opinor, pariter viatorum. Quasi dicat: Ego seruavi decorum in reditu; quia calceos & togam gestavi, ut mos est urbanorum, non caligas & lacernam, habitum militum ac viatorum. At tu violasti decorum, qui in vrbe, *cum caligis & lacerna cucurristi*, vice calceorum urbanorum, seu forensium, & togæ.

16. Verum hic aliquis obijciens mihi veram lectionem loci huius esse *Gallieis*, pro *caligis*, existimabit meam euasice.

nescere coniecturam. Etenim Agellius l. 13. noct. Atticarum c. 20. al. 21. asserit à M. Tullio scriptum in hac oratione, *cum Gallicis, &c.* Respondeo primum, non nihil alienum à ratione videri mihi, solius Agellij auctoritate codices omnes M. Tullij *caligis* habentes emendari. Quidni corruptos codices legere potuit Agellius? Vixit sub Hadriano, qui anno, minimum, post Ciceronis mortem, centesimo & sexagesimo renuntiatus est Imperator. Temporis longinquitas ex facili codices manu scriptos vitiat; præsertim si vocabula vulgo mutatione aliqua corrumpantur, quod in hoc accidisse, verisimile est. Mirum præterea codices omnes calamo exaratos ad nos cum *caligis* peruenisse, ut Calepinus qui apud me est, testatur; & Marcellus Donatus cum alijs doctis viris retinuerunt: vnum Agellium codices corruptos habuisse. Quasi vero non sit pariter indecorum caligas castrenses in vrbe gestare, quod improbat in Pompeio M. Tullius in epistola ad Ardicum commemorata. n. 8. & sequentibus

obijciens de Gallieis soluitur.

tibus expensa, quam nemo mendosam ausus est asserere.

Verū Caliga differat à Gallica.

17. At veram demus eius orationis lectionem esse, quam Agellius adstruit, atque inquiramus, vtrum Caliga differat à Gallica. Pono tamquam certum, quod neque Agellius, neque quisquam alius diffitetur, Gallicam esse genus quoddam calceamenti pedibus muniendis institutum, viatorum potius, quam vrbani: quando intra urbem in Antonio damnatum est à Cicerone; & à Castritio rhetore apud Agellium libro 13. c. 20. in discipulis; quos Gallicis calceatos per vrbis vias incedere nequaquam decorum esse dicebat. Approbo deinde cum eodem Agellio, Gallicam *Verbum esse novum, non diu ante aetatem M. Ciceronis usurpari ceptum.* Adde Gallicam ab eodem Agellio, ex magistri ipsius Castritij sententia, in soleis numerari; caligam vero sub solearum genere contineri docebitur postea num. 25. Præterea vocem *Gallica* consideranti attente, mihi suspicio venit è Gallia in Latium, atque in Italiam id solearum genus irrepisse; nomenque

ex

ex gente, vnde venerat, ei datum à Romanis Gallicamque dictam: tum paulatim lasciuia populi,

Quem penes arbitrium est & ius & norma loquendi,

vt in arte poetica censuit Horatius, nonnihil variato vocabulo, caligam nominatam: vel certe Gallica paritor, & caliga nuncupabatur.

18. His positis, probabilissimum mihi videri pronuntio, calceum eundem sub gallicæ, & caligæ nomine vsitatum. Prima ratio: quod vtraque solea militaris, seu castrensis haberetur. De caliga, tum ex dictis nu. 1. & sequentibus satis perspicuum est, tum copiosius probatur cap. 3. dissertationis. De Gallicæ Glossarium habeo, quod Isidoro tribuitur in lit. C. *Calces*, inquit, *Gallica militæ.* Accedit Paulus Manutius, vir acri iudicio præditus; qui retenta in secunda Philippica emendatione, seu lectione Agellij, *Gallica*, inquit, *castrense pedum calceamentum.* Deinde meam positionem adstruere videtur Petrus Faber in Agonisticis l. 2. c. 34. qui ait *Sandalia esse, Caligulas sive galliculas, vs habet glossarium*

GRASS.

Gracolatium, unde nostrum Galoches deductum, & Iacobus Pamelius trahit in hanc sententiam Tertullianum in carmine ad Senatorem cap. 2. ubi ait ille,

Caligaque remota

Gallica, sit pedibus molli redimita papyro.

Iungit enim Pamelius caligæ Gallicam in sexto casu tamquam adiectiuum substantiuo, ac licentiam poeticam in extrema syllaba producta in verbo *Gallicæ* putat inesse. Tertio validius fulcio coniecturam meam ex vi vocis *συνδάλιον*. Vetus glossarium, quod ego legi, quodque retulit Petrus Faber, sic habet: *συνδάλιον, Gallicula*. Sed idem vocabulum, *συνδάλιον* ut dicitur nu. 23. vulgatus interpret, & S. Hieronymus vertunt *caligam*, & S. Gaudentius *caligulam*. Itaque idem calceamentum erit *Caliga*, & *Gallica*, cui Græce *συνδάλιον* responderet; per regulam Logicorum ex Euclide lib. primo formatam; *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*. Itidem binomen erit, dictum prius *Gallica*, posterius *caliga* vocitatum; & utrumque passim, vel ab ipso Cicerone usitatum; qui *caligam* nominauit scribens ad Atticum, &

Gallicam

Gallicam in Antonium exandescens, & vera est lectio Castritij.

19. Duo possunt obijci coniecturæ meæ. Primum est glossarium manuscriptum Camberonense visum & lectum ab Heriberto Rosuueydo eruditissimo sodali meo, mihiq; amicissimo in Onomastico ad vitas patrum verbo *Gallica*: in quo glossario habetur, *Galligula calceamentum Pastorum*. Non ergo erat calceus militaris, seu caligula. Respondeo calceamentum idem militum ac pastorum esse potuisse. Vilis erat caliga; ut demonstrabitur cap. 3. infimi ordinis militaris, & idonea ferendis asperarum viarum iniurijs: propterea pastoribus etiam, qui extra vrbes viuunt, in vsu: quemadmodum pauperibus monachis, ut exemplo S. Equitij non multo post docebo nu. 44. Quin etiam Theophrastus in characteribus morum cap. 5. locat inter notas rusticitatis, *clauis calceos suffigere*, quod est proprium caligarum, ut cap. 4. confirmabitur.

20. Altera obiectio est auctoritas Tertulliani, qui loco relato nu. 18. distinguere

Prima
obiectio
soluuntur.

hic, non tibialia, non femoralia intelligi, sed calceamentum aliquod corrigiam habens probatur euidenter. Primum ex verbo Hebraico *Naal* caligæ respondente, quod Gaspar Sanctius noster in Cant. 5. nu. 100. ait omnium concessu *calceamentum* verti: quod ante ipsum notarat Aloyfius Lippomanus in catena in Genes. c. 14. confirmatur ex doctrina Benedicti Fernandij pariter nostri ordinis, qui explanans c. 14. Genes. sect. 10. nu. 8. scribit ab Hebræis explicari, *A filo sartoris, usque ad corrigiam calceamenti*; vt sensus sit, *à capite usque ad pedes, à maximo usque ad minimum*. Accedit Chaldaica versio à Lippomano producta, & à me num. 5. descripta, *usque ad corrigiam calceamenti*.

Alia probatio ex edit. lxx & recentior. explan.

22. Secunda probatio ex editione LXXII. interpretum, qui verbum Hebraicum reddiderunt *ἰσθημα*: quod n. 5. probavi multis calceamentum esse, & nostrum vulgatum interpretem cum Dione Cassio consentire, qui caligæ Latinæ reddidit *ἰσθημα* Græcū. Hinc in Latina versione septuaginta Romæ eulæ, legis congruenter editioni Græcæ, & para-

& paraphrasi Chaldaicæ, *usque ad corrigiam calceamenti*; quam versionem secutus est S. Ambrosius lib. 1. de Abraham c. 14. Tertio roboratur germanus caligæ sensus, ex communi doctorum virorum xui nostri sententia, qui caligam in hoc loco, vel calceum, vel calceamentum interpretantur in explanatione cap. 14. Genes. Ac præter iam productos, Aloysium Lippomanum, Martinum Deltio, Benedictum Fernandium, & Gasparem Sanctium, veniunt in hunc numerum Vatablus, Hieronymus Olearster, Emmanuel Sa, & Cornelius à lapide.

23. Locus alter Scripturæ legitur in nouo testamento act. 12. vbi Petro in carcere dicit Angelus: *Calceate caligas tuas*. Græce est *ἰσθηματὰ συνδεδυμένον*. Nemo dubitare potest, quin bene vulgatus interpres verterit sandalia in caligas, quia nobis hæc translatio proponitur ab Ecclesia retinenda. Sed ad abundantiore doctrinam probo versionem esse optimam. Primum quia recipiunt eam veteres patres scientissimi Latine Græcæq; linguæ. S. Hieronymus l. 2. adu.

Alter locus in testam. nouo Act.

12.

Pelagianos cap. 5. agnoscit hanc versionem, vbi Petrus caligas habuisse narratur, cui tamen præceptum est, Matthæi cap. 10. de non habendis calceamentis. Cassianus 1. institut. cap. 2. producit hunc locum, vti nos habemus, in editio-
ne vulgata. Et cap. 10. eundem locum spectans, (quod Petrus Faber obseruauit) differens de calceamentis monachorum, docet eos licite caligis vti Domini mandato permissis (intellige Marci c. 6. & in Petro) qui calceamenta interdixit apud Matthæum c. 10. Deinde probatur recte sandalijs caligas reddi, quia in alijs Scripturæ locis vox eadem redditur eodem modo. Testis idem S. Hieronymus, qui c. 20. Isaiæ, vbi Græce *συνδάλια* sunt, & nos legimus *calceamenta*, sic locum illustrat: *calceamenta*, inquit, LXX. *συνδάλια*, id est. *caligas vocant*: quasi dicat, sandalia sunt illa calceamenta, quæ Latinis caligæ nominantur. S. Marcus cap. 6. habet quoque *συνδάλια*, vbi nos, *calceatos sandalijs*: at S. Gaudentius Brixianus Episcopus ferm. 5. de Exodo vertit *calceatos caligulis*.

24. Stabilita vulgata versione, définio nunc

nunc per caligas, aliquod pedum indumentum, non tibiæ, aut femorum significari, seu calceamenti genus ad pedes solummodo spectans. Primum ex eo, quod Gen. 14. vt probatum est num. 21. 22. eadem vox *Caliga*, non nisi calceamentum dicit; ac verisimile est interpretem accuratissimum, cuiusmodi est vulgatus, in eadem notione vocem eandem in testamento nouo vsurpasse. Deinde probatur ex vi verbi *calceare*, quod à calce pedis extrema parte deductum ad calceos refertur, & calceos induere sonat: indeque deriuata sunt illa verbalia, *calceamentum*, & *calceolaris*: quæ nota sunt pueris. Tertio firmatur ex vi Græcæ vocis *συνδάλιον*, quod alibi vertitur calceamentum, vt num. 23. demonstraui ex S. Hieronymo Isaiæ c. 20. cui addo S. Gaudentium, qui sermone memorato loquens de S. Petro sandalia sumere iussit, *Calceauit*, inquit, *se in carcere calceamentis suis*. Quartò, demonstratum est supra num. 5. multis *συνδάλια* reddi solere calceamentum, & nunc ostendi *συνδάλιον* quoque calceamentum verti: ergo res eadem erunt sandalium

Probat
est hoc
loco cal-
ceame-
ntum.

& hypodema, quod probabile putant viri scientissimi Græcæ linguæ, Ioannes Maldonatus Matt. 10. num. 10. & Nicolaus Serarius q. 2. in c. 20. Iudith. Quamobrem sandalium erit indumentum pedis, vt hypodema.

Aliæ probationes eiusdem conclud.

25. Quinta probatio, posito iterum axiomate producto num. 18. *Quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se*: In actibus Apostolorum idem est sandaliū & caliga, vt probatum est nu. 23. in c. 14. Genetis idem est hypodema & caliga, vt ostendi num. 21. Ergo res eadem erit hypodema, & sandaliū, atque vt illud pedum est indumentum, ita & sandaliū. Sexto in calceis pontificum noui testamenti retinetur à Latina Ecclesia nomen sandaliorum: quod est argumentum calceamenta esse Legantur de sandalijs pontificijs Beatus Alchuius L. de diuinis offic. cap. 39. Stephanus Euenlis Episc. L. de sacram. altar. c. 11. Petrus Faber l. 2. Agonisticon. c. 34. Io. Stephanus Durantus l. 2. de ritib. Eccl. cat. c. 9. §. 21. Iosephus Stephanus Episc. Vestanus L. de osculat. pedum Papæ c. 18. alios referens scriptores.

res. Septimo probatur ex eo, quod sandalia sæpe vertuntur soleæ, & in genere solearum continentur, quæ sine controuersia pedum munimenta sunt. Glossarium vetus Latinogræcum: *Solea*, *συνδάλια* Marci 6. vbi nos legimus, *sed calceatos sandalijs*, Beda *soleas* reddit; & ante ipsum S. Augustinus lib. 2. de consensu Euangel. c. 30. B. Alchuius: *sandalia dicuntur soleæ*. Octauo confirmatur sandalium esse pedis indumentum, atque illud, quod siue caliga, siue Gallica nuncupatur, ex forma quæ non modo similis, sed eadem est. S. Augustinus loco citato de sandalijs Marci 6. *vt pes neque tectus sit, neque nudus ad terram*. B. Alchuius, vbi statuit sandalia, quæ ipse *sandalia* vocat, esse soleas, subdit: *est autem genus calceamenti quo induuntur ministri Ecclesie, subterius quidem solea muniens pedes à terra, superius vero nihil operimentum habens patet: quo insi sunt Apostoli à Domino indui*. Soleas autem sic describit Agellius loco iam relato, cuius verba erunt huic disputationi magno vsui: *Omnia ferme id genus, quibus plantarum calces*

tantum infima teguntur. cetera prope nuda, & teretibus habentibus vincta sunt, soleas dixerunt, nonnunquam voce Græca crepidulas. Verum Gallicæ ab eodem Agellio in soleis recensentur, & caligis eadem forma datur ab interpretibus, vt dicam cursim §. sequenti, & copiosius cap. 4. vbi exhibetur caliga ipsa ex columna Traiana.

Consen-
tunt re-
centio-
res in-
cipr.

26. Iam vero demonstranda est positio auctoritate interpretum recentiorum, qui disertis verbis docent, hoc loco caligas esse aliquod genus calceamentorum. Glossa interlineari, quam secutus est Hugo Cardinalis: *Genus calceamenti.* Lyranus & Ioannes Gagnæus. *Genus calceamenti non habens corium desuper.* Assentitur Benedictus Iustin. tr. de apost. disp. 1. c. 4. n. 19. Alfonso Salmcron, & Emmanuel Sa, *Soleas similes ijs, quibus utuntur Fratres Minores.* Idem aliquibus placuisse tradit Dionysius Cartusianus, qui *calceamenta* vertit. Petrus Ciacconus in libro de triclinio, & in scholijs ad Cassianum, ver. *caliga*: & Heribertus Rosuueydus l. 1. de vitis patrū in notis ad vitam S. Macarj Romani

nu. 22. calceos esse asserunt has caligas Petri. Ante hos omnes Beda in c. 12. act. ait iuberi Petrum resumere insignia verbi prædicandi, quæ sunt cingulum & calcei, iuxta illa *sint lumbi vestri præcincti, & calceati pedes in preparationem Euangelij pacis,* Ioannes Lorinus noster in locupletissimo commentario in actus Apost. cap. 12. vers. 8. quem post has meas obseruationes mihi videre contigit, probat hanc nostram conclusionem adeo luculenter ac solide, vt merito Iacobus Gretserus idem nobiscum sentiens loco relato nu. 1. sectarios vim vocis huius ignorantes ad eum, tanquam ad magistrum releget, Denique Gaspar Sanctius, qui post Lorinum scripsit, in c. 12. act num. 34. & in Cant. 5. nu. 100. asserit omnium pænæ interpretum consensu caligas in hoc loco, non tiliarum, sed pedum ornamenta, & tegumenta esse, Calceos Apostolicos vocat vulgus Italarum sandalia, seu soleas Capucinatorum, sine obstragulis, quales interpretes dicunt fuisse caligas Petri: & pietas videmus in pedibus Apostolorum. 27. Verum obijciat aliquis, verbū

Obiic.
vis verbi
Græci, &
soluitur.

Græcum *ὑπόδησις* verti quoque posse ac bene, *subliga*: proinde intelligi, vel de tibialibus, quæ sub genu subligantur fasciis, quas Itali nuncupant *ligamina*: vel de femoralibus, quæ tum thoraci ligulis connectuntur, tum renibus cingulo ipsis inserto adstringuntur. Respondeo nobis esse standum editioni vulgatae ab Ecclesia probatae, quæ legit *calcea*, non *subliga*. Deinde admissa illa interpretatione, dico calceis, qui corrigias habeant, cuiusmodi sunt sandalia & caligæ, optime conuenire: quia dum calceantur, subligantur. Iudæi calceos cum corrigiis ferebant, ut patet ex ijs locis, ubi corrigia calceamentorum commemoratur. Gen. 14. Matt. 1. Luc. 3. Io. 1. & nominatim c. 14. genesis caliga, de qua est controuersia, corrigiam habere dicitur; atque ab Isidoro discimus caligas, seu caligulas solere ligari. Quinetiam caligæ militum in columna Traiani loris quibusdam vincuntur, & soleas, ac gallicas scripsit Agellius *teretibus habenis* vinciri, ut dictum est n. 25.

28. Ex

28. Ex dictis sequitur non posse intelligi cruralia in caligis hoc loco, potissimum quia Iudæi non ea gestabant æuo illo, ut obseruat Salmeron. quem refert & probat Sanctius cant. 5. n. 100. Prima probatio ex vetustissimis picturis, quæ traditæ nobis per manus ab Apostolicis temporibus, Saluatorem & Apostolos exhibent cruribus nudis. Deinde quia ne Sacerdotes quidem in ministerio altaris tibialibus utebantur, ut obseruat & disertè docet Cornelius à Lapide noster in c. 28. Exodi, nu. 42. Et certe mirum est, adeo accurate in Scriptura præscriptum à Deo numerum materiamq; indumentorum Sacerdotalium, & nullam cruralium fieri mentionem. Immo neque ab ijs scriptoribus, qui de his vestimentis copiose scripserunt: Philone l. 3. de vita Mosis, Iosepho l. 3. antiquit. Iuda. c. 3. Orig. hom. 6. in Leuit. S. Hier. epist. 128. ad Fabiolam. S. Isid. l. 19. Origin. c. 21. Beda. l. 3. de templo c. 3. & seq. B. Alchuius l. de diu. offic. c. 28. ex recentioribus Francisco Ribera nostro l. 3. de templo cap. 5. & seq. Itaque Gaspar

Caligæ
Petri nõ
sunt cru-
ralia.

Sancti-

Sanctius vt dixi nu. 26. iure intulit caligas hic non esse tibiaram tegumentum. Postremo non est mirandum tibialium vsus à Iudæis abfuisse, cum non fuerit apud Romanos cultissimam gentem, vt multis probaui in hunc finem superius nu. 9. & sequentibus, vbi quoque docui nationes alias nudis cruribus ac tibijs ingredi consueuisse.

Nō sunt femoralia quæ non ferrebant Iudæi.

29. Multo minus de femoralibus intelligi queunt hoc loco Petri caligæ, quia non erat vsus eorum in electo populo, nisi in Sacerdotibus tempore ministerij. Casparis Sanctij conclusio est in c. 5. Cant. n. 101. 102. Qui validissimis coniecturis id probat. Prima coniectura est ex Genes. c. 9. vbi Noe suam turpitudinem minime filijs dormiens reuelasset, si femoralibus fuisset indutus. Hanc consecutionem ex aliorum sententia facit quoque Benedictus Fernandus noster in comment. Genes. cap. 9. sect. 7. nu. 1. Secunda coniectura est ex illo casu, qui narratur cap. 25. Deuteronomij; propter quem iubet Deus vxori manum abscindi. Non hic refertur honestatis gratia, & quod non sit necessarium.

farium. Tertia ex c. 6. & c. 16. Leuitici, nec non c. 28. Exodi, vbi Sacerdos sacrificaturus iubetur induere femoralia, ne per gradus ascendens ad altare reueletur ipsius turpitudinis, vt traditur Exodi 20. & accidit aruspici Tusco, vt dicam §. sequenti & notat S. Hieronymus in c. 44. Ezechielis, & ep. 128. ad Fabiolam. Ex quo intelligitur non alio tempore fuisse solita gestari. Quarta ex c. 44. Ezech. vbi Sacerdotes induti feminalibus, ea post ministerium deponere iubentur, & in gazophylacio reponere, quo loco S. Hieronymus huic sententiæ fauet. Quæ confirmatur auctoritate Nicolai de Lyra (qui quondam fuerat Iudæus) dicentis eo tempore non fuisse femoralium vsus: ac propterea, vt deducit idem Sanctius num. 100. & sequenti potuisse videri crura sponsi, & cum laudem marmorea dici, ob pulchritudinem, & candorem.

30. Minus noua videbitur mea positio, quod Hebræi vulgo feminalibus nequaquam vterentur, si fidem habeamus eruditissimis scriptoribus obseruantibus eorum vsus neque Romanis, neque Orient-

Neque Hebræi neque aliis gentibus femoralium vsus.

Orientalibus gentibus cognitum per illa tempora fuisse. Sic censet Sanctius, pu. 101. Producam ego probationes in Romanis togatis; nam armatos quod togæ operimento carerent feminalibus quidem tectos ostendit columna Traiana, tibialibus vero nudatos. Prima probatio ex Suetonio in Aug. c. 8. qui narrat Octavianum Cæsarem hieme tantummodo, *feminalibus, & tibialibus*, se munire consueſſe, vt docui nu. 10. Quo loco, inter alios explanatores Læuius Torrentius, infert verba ibidem relata: *Nudis ergo cruribus feminibusq; incedebant Romani.* Secunda probatio ex facto Iulij Cæsaris morientis, qui ex eodem Suetonio in Iulio. c. item 82. *Vt animaduertit undique se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit; simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata.* Hoc factum idem Torrentius commemorat, vt probet suam meamque sententiam, togatos Romæ feminalia non tulisse. M. Antonius Sabellicus in huius narrationis paraphrasi, refert demissionem togæ ad operienda

puden-

pudenda, his verbis. *Ore & obscenis partibus velatis* Confirmatur ex opinione Valerij Maximi. quil. 4. c. 5. quod est de verecundia, §. 6. refert hoc factum ad hanc virtutem, cum ait: *Quin verecundia obsequeretur, ne absterri potuit: siquidem utraque togam manu demisit, ut inferior pars corporis tecta collaberetur.* Tertiam probationem porrigit Trebellus de Saturnino tyranno loquens: *Conuiuio discumbere milites, ne inferiora nudarentur, cum sagis iussit.* Quarta sit ex Martiale, qui lib. 3. epigr. de quodam aruspice Tuſco ſacrificante sic more suo iocose:

*Ipse super virides aras lactantia pronus
Dum refecat cultro colla premitque manu,
Ingens iratis apparuit hernia sacris.*

Euenit illi, quod Deus in veteri testamento suis Sacerdotibus præcauit. siue ergo hernia sit morbus in scroto, vt docet Cor. Celsus l. 7. de re medica cap. 18. siue ipsum scrotum vt alij autumant, fit inde nobis certum sine feminalibus sacrificasse. Hæc satis de Romanis: plura legantur apud Suetonij, & Martialis interpretes.

Aliis nationibus quamuis Christianis defuit ut vsus feminalium.

31. Alijs quoque nationibus, etiam Christianis defuit antiquitus vsus eorumdem femoralium per multa sæcula. Bulgari recens ad fidem conuersi, consulentes de multis Nicolaum primum Papam, sciscitati sunt inter ea vtrum femoralia induere deberent; nec ne: respondit Pontifex c. 59. integrum esse vtrumque, quod neutrum pertineret ad salutem. Ergo illa natio non induebat, cum in Christi castra deuenit. Obseruaueram in commentario ascetico regularum communium Soc. Iesu, reg. 13. nu. 8. aliquot loca, & Ioannes Lorinus noster meam obseruationem referens ac probans comment. in Leuit. c. 6. nu. 10. eadem notauit, vnde colligas Christianos præteritis sæculis patum vsos feminalibus. Libet huc nonnulla repetere. S. Ambrosius l. 1. offic. c. 18. agens de Sacerdotibus, qui Dei iussu feminalia ferebant in ministerio altaris, ait hæc verba: *Quod nonnulli nostrorum adhuc seruare dicuntur.* Si nonnulli Sacerdotes Euangelij brachis utebantur; vt ipse loquitur, imitatione veterum, non igitur erat communis vsus ac vulgaris

garis omnium hominum, neque omnium Sacerdotum. S. Benedictus in regula c. 55. femoralia concedit tantum ite facturis: & Ioannes Cardin. à Turre cremata tr. 121. in illud caput, non admodum probans illam regulæ particulam, affirmat temporibus S. Benedicti, rarum fuisse brachatum vsus. Congruenter regulæ B. Fructuosus eiusdem ordinis (vt est apud Smaragdum antiquum explanatorem eiusdem regulæ cap. 55) permittit vsus feminalium ijs maxime, qui ministerio implicantur altaris: Cistercienses monachi militantes sub eadē regula, nõ utebantur femoralibus nisi equitando, vt tradit Iacobus à Vitriaco Cardinalis in historia Occidentalis cap. 14. atque ideo Cluniensibus monachis obiecerunt vsus domesticum femoralium, tamquam peccatum contra regulam communis Patris Benedicti, vt legitur apud Petrum Cluniacensem lib. 1. alias l. 3. epist. 28: ad Bernardum, obiect. 3. Igitur cum Christiani, Romani, nationesque aliæ brachis non gestarent, mirum non est apud Iudæos non fuisse in vsu; proinde

S. Petrum non potuisse resumere ac subligare sibi femoralia, quæ non haberet: & resumpsisse calceamenta caligarum nomine notata.

Obiectio
contra
definita.

32. Antequam progrediar ad postremum argumentum, est occurrendum tacitæ dubitationi exortæ ex eo, quod videantur mea dicta, & mecum, & cum euangelio pugnare. Definiui enim eandem rem esse hypodema & sandalium in sacra scriptura, vt videre licet, cum alijs in locis, tum potissimum n. 25. At contra n. 23. & alibi assero Matth. 10. discipulis à Christo prohiberi calceamenta, hypodemata permitti, Mar. 6. sandalia, seu caligas. Respondeo duas esse probabiles opiniones nobiliû auctorum in explanatione horû euangelij locorum. Prior putat non vetari calceamenta discipulis, sed bina calceamenta, seu duplicata, hoc est, alia præter ea, quæ habebant in pedibus, quemadmodum & duas tunicas: proinde non aduersari Mar. 6. vbi sandalia permittuntur. sententiæ huius dux est Iuuenius poeta Christianus, qui l. 2. euangelij historię cecinit.

Nec plantis tegmina bina.

Innuat S. Thomas Matt. 10. explicat

Thomas

Prior
sent.

Thomas Caietanus; sequitur Ioannes Maldonatus noster in eiusdem explanatione loci, approbat Vincentius Regius item noster t. 2. dilucid. euang. l. 4. c. 17. n. 19 & alij. Qui hanc sententiam probant, clare vident, me consentire cum euangelio, qui probo hypodemata eadē esse, quæ sandalia, cum Saluator non distinguat ex horum doctorum sententijs; sed solum plura, quàm vnum par, ferri vetet in missione.

33. Sententia posterior discrimen ponit inter hypodema Matt. 10. interdictû, & sandalium permissum Mar. 6. cû S. Hieronymo & Cassiano; quod hypodema sit calceamentum diuitum, & habeat obstragulum; sandalium verò sit vilis solea sine obstragulo, & propriû pauperum munimentum pedum. Fauet S. Augustinus l. 2. de cons. euang. c. 30. quæ produxi n. 25. Itaq; Saluator vetuit gen^o illud calceorû nobilius, permisit hoc vilis. Eunt in hanc sententiã Sebastianus Barradas t. 2. l. 9. c. 11. §. calceamenta. Io: Fernâdes in thes. scriptur. l. 3. c. 16. Vinc. Regius loco proxime relato. Bē Iustin. tr. de apost. disp. c. 4. n. 18. & seqq. i. cui placet hæc opinio, aduertat animû

Posterior
sent.

ad cap. quartum dissertationis potissimum, ubi de forma caligæ, seu sandalij differam, & perspicue cognosceret, cum probabam idem esse hypodema & Sandalium, me intelligere idem esse genere, differre forma. Totus enim eram in probando, vtrumque calceum esse, seu pedum munimentum; quamuis postea formam quamdam peculiarem Sandalij, seu caligis militariibus & apostolicis attribuerim.

34. Hac forma sandaliorum posita, quod sint calcei sine obstragulo, quidam docti viri explicant qua ratione potuerit Maria Magdalene vngere, osculari, lacrymis rigare atque abstergere capillis Christi pedes: quia, inquit, nudi erant in parte superna. Verum ijs obijci possent duo: primum non fuisse partem supernam prorsus nudam, cum soleæ corrigijs pedibus colligarentur, vt patet in forma caligæ militaris, & in sandalij, Capuccinorum. Deinde recumbens in latus more Romanorum, stantibus retro, plantas potius soleatas obuertit, quam partem supernam seminudam. Quapropter expeditior via difficultatis

Excitatur alia obiectio:

facultatis omnis euitandæ mihi videtur, si dicamus Saluatorem in recumbendo mensæ, siue sandalia, siue alia quæuis calceamenta deposuisse. Video placere communiter, & doctis atque eruditis antiquitatis cognitione viris, & sacrorum euangeliorum accuratis interpretibus, Saluatorem & apostolos prandisse cenasseque more Romanorum illius æui, recumbendo in lectis à solo surgentibus. In horum numero censentur Petrus Ciacconus l. de Triclinio; Fuluius Ursinus in appendice ad eum librum; Hieronymus Mercurialis l. 1. de arte gymnastica c. 11. Corn. Iansenius in concord. euang. c. 47. Alf. Salmeron c. 4. par. 2. to. 7. Io: Maldon. in Luc. 7. n. 38. Card. Toletus Luc. 7. Iacobus Gretserus in demonstrat. dogmat. cat. Eccl. c. 7. Barradius t. 2. l. 8. c. 17. §. stans retro. Iustinianus & Regius locis proxime relatis. Petrus Prado & Io: Baptista Villalpandus in c. 23. Ezech. Hic postremus & Ciacconus copiosissimi sunt omnium in asserendis probationibus, & in demonstrando quam bene omnia, quæcumque scribant Euan-

Saluator accumb. more Rom. man. in conuiu.

geliste cum hoc more conueniant. Non ea describo, quoniam in promptu sunt omnibus. Duo minuta de mea paupertate confeto, quæ nondum vidi ab alijs in hoc gazophylacium immissa. Alterum est Mar. 7. mos Pharisæorum, qui non manducabant, nisi præcessisset inter cetera, *Baptismata calicum, & urceorū, & aramentorum, & lectorum.* Hic recensentur omnia ad mensam necessaria, totumque instrumentum cenatorium. Ad quid mentio lectorum? quoniam in lectis, qui & tori dicebantur, recumbebant. Baptizabant igitur cum vasis etiam lectos, non cubiculares & dormitorios, sed triclinares & discubitorios. Hinc videas Græce hic positum κλιών. etenim apud probatos auctores κλίση lectum discubitorium significat, unde fit τρικλιον, quod Latini triclinium vertunt, quæ vox & cenaculum tribus lectis instructum, & trium lectorum congeriem denotat.

Altera
prob.

35. Alterum minutum est testimonium S. Petri Chrysologi, qui serm. 83 habet discipulos post resurrectionem magistri

gistri accubuisse in toris iacentes alto sigmate. Dicebatur sigma ex litteræ forma, ipsum stibadium, seu trium lectorum commentatio, vt inter alios erudite declarat Petr. Ciacconus. Quam vero altum esset sigma docet Ursinus. Quod si more Romano discipuli post resurrectionem accubuerunt, infertur necessaria consecutione morem illum fuisse communem, & Saluatorem mori illi sese accommodasse. Posita igitur hæc probata communique sententia, fateri oportet in conuiuando Christum sandalia deposuisse, siue alia quæcumque calceamenta. Nam mos erat Romanorum, vt nudis pedibus accumberent, soleis depositis, vt luculentissime probant multis productis cuiuscumque generis auctoribus Plauto, Plinio, Seneca, Horatio, Martiale, Terentio commemorati Ciacconus & Ursinus, ac præterea Matthæus Raderus noster in Martial. l. 14. epigr. 60. Apud hos veteres scriptores leguntur cenaturi soleas deponere, cenau vero, aut pransi repolcere ac resumere.

Insuper iidem eruditi viri tabulas marmoreas exhibuerunt erutas è ruinis Romanæ vrbis, atque aliunde: in quibus visuntur pueri calceos detrahere cenaturis, & nudis pedibus accumbere ipsi conuiuæ.

12. argu
usus eccl.
scripto-
rum.

36. Decimum & vltimum argumentum probans caligam esse calceum, dicitur ab vsu Scriptorum Ecclesiasticorum, qui Latine ac proprie locuti sunt, mille primis annis Christianæ Religionis. Nam posterioribus sex sæculis non defuerunt fortasse, qui lingua Latina iam corrupta significationem vocabuli huius detorserint ad significanda vel çruralia, vel feminalia. Verum horum non est habenda ratio ad intelligenda Scripturæ testimonia, & veteres historicos ac poetas, vt vidimus; & ad penetrandum legum imperatoriarum, ac lapidum præcorum sensum, vt videbitur, nec non ad Latine, proprie atq; emendatè loquendum. Etenim barbarissimū non vitat, qui caligas pro femoralibus, aut tibialibus dicit, tot antiquis historicis, poetis, iuriconsultis, lapidibus Latinis repugnantibus, & vèro etiam ipso M. Tullio dissentiente.

37. Pri-

37. Primus Scriptor Ecclesiasticus, sit antiquissimus fere omnium Latinorum, Tertullianus. Hic habet verba illa iam exscripta nu. 18. ex c. 2. carminis ad Senatorem.

Primus
Scriptor
Tertul-
lianus.

Caligaque remota,

Gallica sit pedibus molli redimita papyro.

siue ergo caliga sit eadem res, quæ Galca, siue differat non nihil, vt disputatum est nu. 20 indubitatum est calceamenti genus esse, tum illis doctis viris, qui distinguunt, tum ijs, qui coniungunt in vnam eandemque significationem. Si Beato Rhenano, & Iacobo Pamelio, Tertulliani explanatoribus, vt par est, fidem habeamus, hic auctor speculatiuæ caligæ meminit, tamquam indumenti pedum l. de corona militis c. 1. enarrans generosam Christiani militis professionem, coronam ab imperatore donatam repudiantis, & ornamenta omnia militaria deponentis ad iudicis tribunal: *Ibidem*, inquit *grauissimas penulas posuit, reuelari auspiciatus: speculatiuam morosissimam pedibus absoluit, terræ sanctæ insistere incipiens: gladium, nec dominicæ defensionis necessarium reddidit; laurea de*

D S MANU

manu claruit. Quòd pedibus absoluit, ostendit calceamentum fuisse, atque id militare, quando cum ceteris ornamentis militaris professionis exuebatur: morosissimam appellauit, quia cursum ad Christianam perfectionem retardabat. Quid esset speculatoria caliga dicitur cap. 3. num. 7.

Secund.
Scriptor
S. Ambr.

34. Secundus Scriptor est S. Ambrosius, Latinæ proprietatis æque peritus atque studiosus, qui l. 7. epist. 51. scribens fratribus per omnem Italiam constitutis inuentionem corporis S. S. Geruasij, & Protasij martyrum, ait sibi oranti visos inter somnum ac vigiliam, *Duos iuuenes ephebos. vestibus candidissimis, id est, colobio & pallio indutos, caligulis calceatos, manibus extensis orantes.* Habitum eorum omnem expressit, & speciatim integumenta pedum, quibus erant calceati, loquendi modo vsus, quo interpres vulgatus, qui dixit act. 12. *calceate caligas tuas.* Quid proprie sit calceare, dictum est num. 24. & hic proprie sumitur.

Tertius
Scriptor
S. Hiero-
nym.

35. Tertius Scriptor est S. Hieronymus, qui constantissime septem locis caligas

caligas pro calceis vsurpat. Produxi num. 23. duos ex his locis, quos ibi legisti. Tertius est in ep. 22. ad Eustochium; vbi sic ait: *Milites vestimentis Iesu sorte diuisis caligas non habere, quas tollent. Nec enim poterat habere Dominus, quod prohibuerat seruis.* Non inueniuntur in Euangelio, femoralia, tibialiaue prohibita discipulis, sed calceamenta: proinde caligarum nomine non nisi calceos Hieronymus intellexit. Confirmatur ex verbis, quæ præmisit S. Doctor: *Moses & Iesu Naue nudis in sanctam terram pedibus iubentur incedere. & discipuli sine calceamentorum onere. & vinculis pellium, ad predicationem noui Euangelij destinantur.* Christus ergo crucifixus non reliquit calceamenta militibus, quæ diuiderent, quia non ferebat, quæ veterat. Postea describens monachos quosdam improbilissimos, *Apud hos, inquit, affectata sunt omnia; laxa manica, caligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, &c.* Follicantes caligas, non ad crura, sed ad pedes pertinere, indicant illa verba, quæ precedent in eadem epistola: *Si pis, laxa pelle, non follicat.* Dat lucem

Maria-

Marianus Victorius emendator, & scholasticus bonus operum S. Hieronymi. *Follicare*, inquit, *est instar follium, vento incluso moueri, quod euenit laxis calceamentis*. Quidium profert, qui dixit alicubi, *pedem in laxa pelle natate*; & Sidonium, *in laxo cotburno*, vt videre licet lib. 8. epist. II. ad Lupum.

40. Quintus S. Hieronymi locus est in vita Malchi monachi captiui apud latrones Ismaelitas; de quibus scriptum est: *Pallia & latas caligas trahentes*. Sic habet editio Romana recognita ab eodẽ Mariano. Verum siue *calliculas* legas, vt legit Heribertus noster in vitis Patrum; siue *Gallicas*, vt habet codex ms. Audomarenensis, eodem Heriberto teste in Onomastico, siue *caligas*, vt Marianus edidit, non aliud, nisi lata calceamenta trahebant. Nec enim de femoralibus, aut tibialibus intelligi potest trahendi verbum, in hominibus præsertim, quos *seminudo corpore* fuisse præscripserat. Atque ipsa varietas lectionis, quæ in omnibus codicibus calceos significat, vt ex disputatis nu. 17. & sequentibus patet, aperte demonstrat, caligas apud S. Hierony-

Alii loci
S. Hiero-
nymi.

ronymum calceos esse. Sextus locus in epistola II. ad Ageruchiam: *Apostoli toto orbe peregrini, non as in Zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus*, &c. Pedes igitur caligæ muniunt; non tibias, aut femora tegunt. Denique in ep. 47. de suspecto contubernio cap. 3. virginem minus pudicam oburgans ait: *Caliga quoque ambulantis nigella ac nitens stridore ad se iuuenes vocat*. Calceum stridulum notat, qui virginem per vias progredientem indicabat. Quis dicat tibialia & femoralia stridere? Hunc S. Hieronymi locum S. Odo Cluniacensis Abbas referens, vt arbitror ex memoria, lib. 2. collationum c. 8. calceos pro caligis dixit: quia calceamentum in *caliga* intellexerat. Ait enim: *Calcei nigelli & nitentes stridore suo oculos lasciuos, in se nos excitant appetitus*.

41. Quartus Scriptor est S. Augustinus. Hic tract. 10. in 1. Io. 5. probans offendi Christum caput Ecclesiæ, si Christiani, qui sunt membra, lædantur, hæc ait. *Tamquam si velis tibi aliquis osculari caput & calcare tibi pedes. Forte caligis clauis conteret pedes tuos, volens tibi tenere,*
 & c.

Quartus
Scriptor
S. Augu-
stinus.

Et caput osculari. Et. Qui te osculari attemptat, & tibi appropinquat, non calcabit aut conteret pedes tuos tibialibus; aut feminalibus; sed calceamentis. Vocat autem caligas clauatas. quia calceamenta huiusmodi clavis configebantur, vt dicam cap. 4. nu. 8. Idem Augustinus l. 2. de doctr. Christiana c. 20. refert Catonis responsum caligas vsurpantis pro calceamentis; quod producam nu. 42.

42. Quintus Scriptor est Ioannes Cassianus, qui caput 10. libri primi institutionum inscribit: *De calceamentis*, quod est valde notandum; nequis putet de alijs indumentis loqui, quam de pedum. *Calceamenta*, inquit, *velut interdicta Evangelico precepto recusantes: cum infirmitas corpori, vel matutinus hiemis rigor seu meridiani aestus feruor exegerit, tantummodo caligis suos muniunt pedes.* Reuocentur huc disputata num. 23. interdixisse Saluatorem discipulis Matt. 10. calceamenta: permisisse Mar. 6. sandaliorum vsu, quæ sunt caligæ, vt probatum est, nu. 23. 25. sensus igitur Cassiani est, illos monachos non vti calceamentis

tis vetitis à Christo: sed in magno frigore & æstu, munire pedes caligis permittis ab eodem Saluatore sub nomine sandaliorum. Multa quæ sequuntur satis superque exprimunt Cassiani sensum, calceamenta significantem; sed hæc in primis, quæ subijciuntur: *Quibus tamen caligis quamquam licito utantur, vt post Domini mandato concessis; nequaquam tamen pedibus eas inharere permittunt, cum accedunt ad celebranda seu percipienda sacrosancta mysteria. Et.* Hunc Cassiani locum cū illustrans scholiastes (quem accepi fuisse Petrum Ciacconum, virum exquisita doctrina politissimum) in annotationibus, ver. *caliga: caligæ*, inquit, *calcei sunt*: subnectitque in probationem locum actum Apost. & S. Hieron in c. 20. Isaia:

43. Sextus Scriptor est S. Benedictus in c. 55. regulæ, quod inscribitur, *De vestimentis, vel calcearijs fratrum.* Hic recensens omnia monachis ad vestitum, & calceatum necessaria, hæc habet: *Indumenta pedum, pedules & caligas.* Duas hæc res S. Isidorus pariter in c. 12. suæ regulæ posuit; atque vt arbitror, eodem sensu. Ex hoc loco primum nobis certum esse debet,

6. Script.
8. Benedictus.

Quid
sint pe-
dules.

Pedules, vt vox sonat, ad pedes pertinere. Primum quia regulæ conditor perspicue dicit, esse *pedum indumenta*; & veteres interpretes regulæ id confirmant. Deinde quia Cornelius Fronto l. de proprietate Latini sermonis: *Pedale*, inquit, *mensura est pedis; pedule vero sub pedibus præstat utilitatem*. Heribertus noster in Onomastico ad vitas patrum; verbo *Pedulis* probat ad munimen pedum pertinere hanc vocem, auctoritate Glossarum Isidori, Interpretis Iuuenalis sat. i. vsu Gregorij Turonensis, & aliorum; atque in primis Glossarum Græcarum Benedicti, quæ habent: *πεδούλια, ποδῶν καλύμματα*: hoc est, *Pedulità, pedum integumenta*. Verba Turonensis in vita S. Nicetij Lugdunensis episcopi sunt hæc: *Aptatis pedulibus pedes aperuit*: sermo erat de diacono, qui per contemptum minatus erat de sancti viti casula se facturum *tegmen pedum*, quod fecit ex deciso cucullo. Post narrans auctor diuinam vltionem: *extensis adfotum pedibus, pedes cum pedulibus ignis pariter deuorauit*. Adde librum, qui *Ordo Romanus* inscribitur. extat in eo oratio dicenda

penda ab Episcopo, *Quando induitur combagis* (fortasse compagis, & sandaliis: in qua oratione leguntur hæc verba: *Fas tua benedictione calceari pedulibus istis in preparationem Euangelij pacis*. *Pedules* vocat calceos, Põrificios, quos in inscriptione dixerat compagos & sandalia. Tertio quia Vlpianus à tibialibus distinguit, l. argumento. ff. de auro, & arg. legato: *Fascia*, inquit, *crurales* (quas num. 9. & sequentibus, tibialia esse demonstrauit) *pedulesq;*, *item pileæ* siue (vt legit Cuiacius) *impilia vestis loco sunt*. Vbi vitandus est error manifestus Accursii, qui *pedules*, interpretatur *culcitra*. Confirmatur ex eodem Cuiacio l. 5. obseru. cap. 11. *Pedules sic dicuntur*, inquit. *vt Pedula auctore Festo, quæ pedila, vel podia*. Adde ipse, etiamnum Romæ & in Latio, intima pedum indumenta, ex linea tela, vulgo dici, *Pedali*.

44. Probatum est pedules esse pedum integumenta: videamus iam, num caligæ sint sub eodem genere: quod affirmo. Primum quia S. Benedicto non sunt femoralia. Nam eodem capite paulo post de femoralibus præcipit;

Caligæ
quoque
ped. in-
dumenta.

immissionem pedulum in caligas, videtur innuere Glossarium Isidori, cum ait: *Pedana, pedulis nouus, qui caligæ assuitur.*

7. Script.
S Greg.
Pap.

45. Septimus Scriptor sit S. Gregorius Papa; qui l. 1. Dialog. c. 4. de Equitio Abbate, *Ecce, inquit, vir Dei, clauatis calceatus caligis, falcem sarnariam in collo deferens veniebat.* In tibialibus, & feminalibus clauī non habent locum; habent in calceamentis rusticanis, & castrensis, vt docebitur cap. 4. num. 8. Recte ergo clauatas vocat, quia pauper & humilis monachus calceis utebatur pauperum & vilium hominum: cuiusmodi erant caligæ militum manipularium: de quarum clauis erit capite eodem disputatio.

8. Script.
Ven. Beda.

46. Octauus Scriptor erit Beda, qui in vita S. Cuthberti Episcopi c. 8. & 20. narrat eum aliquando surrexisse conualefcentem è lecto, dixisseque domesticis: *Date baculum & caligas*, vt tentaret, num posset incedere. Nemo potest iure dubitare, quin calceamenta petierit, quæ ad ambulandum magis necessaria sunt, quàm femoralia. Quòd autem hoc sensucapiat caligas, manifestum est

ex eo,

ex eo, quòd axungiam porcina à coruis allatam postea scribat præbere consueuisse Fratribus peregrinis ad vngendas caligas. Quis credat peregrinos axungia porcina perunxisse femoralia? Rusticana calceamenta, calore ac puluere siccata, peregrinis vnguntur, ne duritie pedes lædant. Atque hinc elucet elegans, & argutum Catonis Censorii dictum aduersus supersticiosos ab S. Augustino relatù l. 2. de doctrina Christiana c. 20. Hic vir sapiens, cum esset consultus à quodam, qui sibi erosas à soricibus caligas diceret, respondit: *Non esse illud monstrum; sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur.* Nimirum appetunt sorices calceamenta, quòd ex corio conficiantur, coque peruncto. Atque hæc satis de prima parte dissertationis cap.

secundo expedita.

E 3

CALA

CALIGAM VSU PRIMÆVO AD
militiam spectare. III.

Caliga
spectat
ad mili-
tiam.

I. SECUNDA pars dissertationis con-
tinet, caligam ad militiam spectare
primo vsu: quod est dicere, primâ sui in-
stitutione calceamentum militare fuisse;
sed postea usurpatum etiam ab vrba-
nis, viatoribus, rusticis, Apostolis, Reli-
giosis, mulieribus. Prima probatio
positionis est ex dictis cap. 2. n. 1. vbi de-
monstratum est C. Calatrem denomi-
natum Caligulam, à *Cæsarensi caliga* ex
Aufonio: *militari loco*, ex Suetonio; *militari*
vocabulo ex Tacito; *militari calcea-*
mento, ex Aurelio: *militaribus calceamen-*
ta, ex Dione.

Caliga
pro mili-
tia sumi-
tur.

2. Secunda probatio ex formula, bo-
nis auctoribus vsitata, qua *Caliga*, pro
militia, seu militari professione sumitur.
L. Seneca l. de breuit. vitæ c. 17. probans
inductione, nouas occupationes ac mo-
lestias in hac vita veteribus substituit
Maecium, inquit, *caliga dimisit? consulatus*
exeret: hoc est, quamuis relicta militia
perueniret ad consulatum; tamen in eo
sua molestias, easque graues incurrit.
Idem l. 5 de benefic. c. 16. *Ingratus C. Ma-*
rius ad

rius ad consulatum à caliga perductus: id est,
ab infimo militiæ ordine, ad summam
Reip. dignitatem ascēdit. Plinius senior
lib. 7. hist. natur. cap. 43. de P. Ventidio,
sensu eodem: *Plurimi*, inquit, *iuuentam*
inopem in caliga tolerasse, auctores sunt.
Extat inter inscriptiones Romanas à Ia-
no Grutero collectas pag. 445. nu. 9. la-
pis Auximi repertus, cum longâ inscri-
ptione numerante munera functiones-
que militares C. Oppii Velinæ tribus,
cui lapis erectus fuerat, ex eo imitatio-
ne Iusti Lipsii, transcribo tantum quod
maxime ad rem nostram facit:

C. OPPIO. C. T. VEL
OMNIBVS. OFFICIIS
IN. CALIGA. FVNCTO

Hic in *caliga*, perinde est ac si diceretur
In militia.

3. Tertia probatio est ex eo, quod mi-
litia caligata, & milites caligati passim
dicuntur, idque à caliga, quàm militan-
tes gestabant. Lapis vetus Romæ ab eo-
dem Iano datus pag. 279. nu. 3. Imp.
Cæsari C. Valerio Diocletiano dicatus,
habet in fine milites caligatos.

Quid mi-
litia &
milites
caligati

HONORATI ET DECVRIONES
ET. NUMERVS. MILITVM. CA-
LIGATORVM.

Tertullianus lib. de Idololatria. c. 19. re-
pocans Christianos à militia illa, in qua
sit necessitas immolationis: *At nunc de
isto quaritur, inquit, an fidelis ad militiam
conuertere possit, & an militia ad fidem admit-
ti, etiam caligata, vel inferior quoque, cui non
sit necessitas immolationum.* In hoc Ter-
tulliani loco explicando, Iacobus Pa-
melius obseruat, apud veteres iuricons-
ultos frequentem esse caligatorum mi-
litum mentionem, quorum verba in le-
ges relata sunt. Tres nomino. Primus
est Ulpianus, l. 2. ff. de iis, qui notantur
infamia: *Dimissum accipere debemus mili-
tarem caligatum.* Secundus est Venuleius,
l. de militibus. ff. de custodia reorum: *Is,
qui exercitum acceperit, etiam ius animadu-
uertendi in milites caligatos habet.* Tertius
Arrianus l. omne delictum s. exploratores
ff. de re militari: *Sed & caligatus, qui metu
hostium languorem simulauit, in pari cum
eis causa est:* hoc est, capite luet pœnam,
vt proditores. Alia iura, seu rescripta
imperatorum, mox proferentur, vbi de
vilitate

vilitate caligatorum agetur. Hos mili-
tes, caligatos in iure ciuili dici, non ab
ocreis ferreis, sed à caliga pedum cal-
ceamento militari diserte, affirmant iu-
risconsulti illi recentiores, qui vim le-
gum expendent, verba minime neg-
lexerunt. Tres pariter produco: Iaco-
bum Cuiacium, tomo 2. lib. 10. ff. de ex-
cul. Petrum Fabrum l. 2. Agonistic. c.
34. Barnabam Briffonium l. 2. antiquit.
selectarum ex iure ciu. cap. 5. & lib. 3. de
verb. signif. verbo *caligati milites.* 4. Por-
ro caligati milites erant gregarii, mani-
pulares, & ob vilitatem, infimum mili-
tariæ ordinem, exercitusque plebem, vt
ita dicam, constituebāt. Primum com-
probant positionem meam, quæ num.
2. produxi; dicta nimirum Senecæ de
Mario, & Plinii de Ventidio, qui ambo
pauperem iuuentutem traduxerunt in
caliga, hoc est, in numero atque ordine
caligatorum militum, vnde ad trium-
phos vsque conscenderūt. Deinde pro-
batur ex historicis. Iustinus l. 38. cum
ait in Antiochi regis exercitu tantam
diuitiarum copiam fuisse, *vt etiam grega-
ry milites caligas auro figerent:* significauit

Caligati
milites
infimi
ordinis.

gregarios ac viles esse, qui caligas in exercitu gestarent. Tacitus lib. i. annal. Caligulam, ad concilianda vulgi studia, caligam, iussu matris, induisse tradit. Ergo Tacito miles caligatus, vulgus erat. Posthæc Tiberium inducit de Agrippina Caligulæ matre conquerentē, quod flūm ducis gregali habitu, circumferret. In hoc habitu gregario caliga præcipua erat, quæ nomē puero dedit. Suetonius in Caligula c. 9. Manipulario habitu inter milites educabatur. Manipulares milites nostris peditibus infimæ sortis respondent. Notat idem Suetonius in Augusto c. 25. tamquam rem insolētem, ab eo coronas murales, sæpe etiam caligatis fuisse tributas; quibus ob vilitatem ordinis nō dabantur. Eodem spectat demissio animi notata ab eodem Suetonio in Vitellio cap. 7. quia tota via caligatorum quosque militum obuios exosculabatur.

Confirm.
ex lapide
antiquo.

5. Tertio confirmatur caligatorum vilitas ex lapide sepulchrali apud eundē collectorem inscriptionum pag. 533. nu. 1. vbi caligatus miles cum lixa sepelitur; cuius officium vilissimum erat, exercitū sequi, militique sequi, vt erudite tradit

Io: An-

Io: Antonius Valtrinus l. 3. de militia Romana, c. 8. exhibeo lapidem minus necessarijs quibusdam omissis.

AVRELIVS. T. F. CAL
VOS. CAL MIL. LEG. X.
ET AVRELIVS. FLAVI. F.
FLAVIANVS LIXA ANN.
XVIII. HIC SITI SVNT.

Id est: Aurelius Titi filius Cabuus, caligatus miles legionis decime, & Aurelius Flavius filius Flavianus Lixa, annorum 18. hic siti sunt.

6. Quarto fauent iura ciuilia conclusioni meæ de vilitate caligatorū, Honorius, & Theodosius imp. permittūt facultatē contrahendi cōiugij cum ingenuis, sine solemnitate matrimoniorū, A caligato milite, vsque ad protectoris personā, vt habetur C. de nuptiis l. à caligato. vbi Glossa bene ait: Quasi dicat à minore vsq; ad maiorem. Quæ Glossa dum asserit caligatos milites dici, qui habēt caligas de cōiugio: si nomine caligarū calceos intelligit, ferenda est interpretatio: si cruraha, vel femoraha, doctorū virorū omnis generis etiā iuriconsultorū, quos produximus in hac tota dissertatione, tamquam torrente obruitur. Clarissime omnium;

Confirm.
vilitas ex
iure ciu.

vilem

vilem ordinem caligatorum esse declarat Iustinianus Imper. nouella 74. col. lat. 6. in aut. Quibus modis natur. fiant legit. §. quisquis. *Sed neque agricolas, inquit, aut milites armatos, & quos lex caligatos appellat; hoc est, viliores, & obscuriores non perscrutamur.*

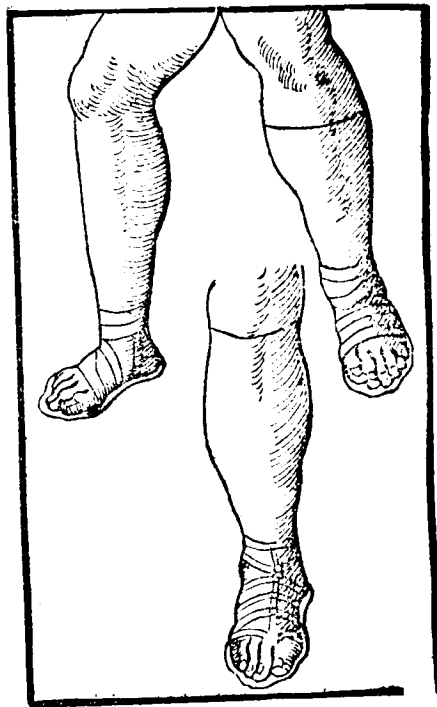
Obiectio
de caliga
Centurionis, &
speculatoria
soluitur.

7. Obiicies ex Iosepho lib. 7. de bello Iudaico c. 3. & Hegeſippo iuniore l. 5. de exēdio Ierosolymitano c. 30. Centurionem quendam ē castris Titi, templum ascendisse, (vt fusius referam c. 4. num. 11.) caligis clauatis munitum. Hinc deducitur non tantam esse vilitatem caligatorum, quantam descripsi; quando Centuriones caligati pugnabant. Respondeo, probabile quidem esse Centurionem illum fuisse caligatum, quia confixa clavis acutis gerebat *ἰσοδμητα*, vt Græce habet Iosephus; qui vna cū Hegeſippo addit, esse clauata more militum Romanorum. Verum in eiusmodi calceamenti clauatis poterat esse aliquod discrimen, quo distinguerentur à caligis manipularium: (quemadmodum videbitur c. 4. num. 2. in caligis vigilum, & prætorianorum, qui cancellatas

cancellatas habent habenas) vel forma, vt non corrigiis ligarentur in pedibus, sed obstragulis tegerentur more nostro: vel materia, vt clavis non ferreis, sed argenteis configerentur, vel ornamentis aliis, quibus carerent caligæ vulgares; quod Iusto Lipsio placuit. Idem forte dicendum est de caliga speculatoria, quæ, quod esset speculatorum, & exploratorum, debebat esse leuior. Meminit speculatoria caligæ Suetonius in Caligula c. 52. cuius verba transcripsi cap. 2. num. 4. meminit & Tertullianus l. de corona militis. c. 1. cuius verba leguntur cap. item 2. num. 33. Quo ex loco verisimiliter colligimus Christianum illum militem à Tertulliano laudatum, è numero speculatorum fuisse: quoniam *speculatoriam morosissimam pedibus absoluit*; hoc est dimisit caligam speculatoriam, quam ex more gestabat pedibus, remorantem in via Christianæ religionis illum ipsum, qui gerebat. Atque hæc satis de secunda parte differtationis, tertio capite explicata.

DE MATERIA ET FORMA CALIGÆ militaris. Cap. IV.

I. CALIGÆ militaris, de qua est dissertatio, non aliud esse videtur, nisi solea sine obstragulo, habentis alligata pedi, multis minutisque clavis interne suffixa. Ut autem descriptio hæc, vna cum materia formaque ipsius intelligatur, placeat hoc loco exhibere formam eius expressam ex ingenti columna marmorea Romæ Traiano Imp. erecta ab Senatu, cochlide intus, extra vero mirabili adeo artificio calata, ut figuræ omnes tum summe, tum imæ, magnitudinis eiusdem oculo videantur. Bellum Dacicum feliciter ab eo Imperatore cum Decebalo regem gestum particulatim ad rerum gestarum veritatem extrinsecus insculptum habet. Ibi fluvii, naues, portus, turres, munitiones, castra, pugnae, captivi, captiuorumque ac militum arma, vestes totusque habitus Romanorum pugnatorum visitur. At nisi nos sefellerit, qui expressit actypis edidit Romæ anno 1616. quidquid in ea columna mirabiliter calatum est, cum explicatione Alfonso Ciacconi, caligæ formam quam quærimus, habemus, & lectoris oculis subiicimus.



2. Passim in ea columna Romani milites calceati videntur, quemadmodum cernis, quibusdam calceis, qui solearum in modum plantam muniunt, sine obstragulis, quæ superiorem pedis partem tegant. Habentis astringuntur superne

sepino

Explicatur
tur ima-
go cali-
gæ.

ſæpius circumductis, quæ bis ſupra talos tibiã circum uolunt. Obſeruatam à me duplicem caligæ militaris formam, hoc loco exprimi curauì. Alteram in pedibus uigilum, & militum prætorianorum elegantiorẽ uidi, decuſſatis ſupra pedem corrigiis, atque inter priores digitos ductis. Alteram ſæpius expreſſam uulgarium militum, circumuolutis rarioribus ſupra pedem tantum, non inter digitos habenis. Iuſſi cruſ totum reſentari, ut cernas nudum à tibialibus eſſe. Linea ſub genu feſellit Alſonſum Ciacconum n. 31. qui tibialia inde collegit, caligæ eã uocans ex errore uulgi toties reprobatõ. Potius inde inferendum eſt ſub armis aliquid femoralibus ſimile tuliffe, quod ſuperius in armatis non negaui; ſubtraxi togatis, relinquens peritioribus eam diſputationem, utrum in caſtris femoralia ferrent. Poſt priores editiones accepi Romæ in arcu triumphali Conſtantini, multos extare milites caligatos: curauì exprimi eſſigiem caligæ atque ad me mitti; ex ea deprehendi poſt tot annos formam nõ eſſe mutatam; & eum hic expreſſa ex

toto

toto congruere. Sed iam uideamus, quàm bene cum caliga columnæ atque arcus conueniant, quæ de materia formaque caligæ militaris, ſcriptores præſci tradant.

3: Soleam eſſe diximus in deſcriptione. Oculuſ confirmat in præmiſſa imagine. Non diſſitetur Alſonſuſ, qui exhibuit imaginem. Supra c. 2. num. 25. copioſe probaui caligam contineri ſub genere ſolearum, tum quia Græce ſandalium dicitur, tum quia docuit Agelliuſ ſoleas nominati atque crepidas, ſeu crepidulas, illa calceamenta, quæ plantas ſolummodo tegunt, & uinciuntur habenis; cuiuſmodi eſſe uidetur in columna & arcu calceuſ militaris. carere autem obſtragulo, id eſt, operimento partis ſupernæ pedis, ſoleam, Gallicam, crepidã, docuit Agelliuſ l. 13. cap. 20. uerbis illis: *Plantarum calces tantum infimè teguntur, cetera propenuda.* Carere eodem ſandalia, quæ ſoleæ ſunt, tradidit S. Auguſtinuſ, & B. Alchuuinuſ cap. 2. n. 25. carere caligas S. Petri ſcripſerunt multi recentiores doctores producti cap. 2. nu. 26 præſertim ij, qui dicunt caligas eſſe ſimilli-

Caliga
eſt ſub
genere
ſolearũ

F

mas

mas calceis Fratrum Minorum, intellige Capucinatorum, qui calcei nominantur Apostolici, similes caligis ex hac columna expressis. Alligari pedi corrigiis, siue habenis caligas militum in hac imagine perspicuum est, congruit Angelus, qui dat soleis, crepidis, Gallicis teretes habenas. consonat Scriptura sacra, quæ caligis, sandaliis & aliis calceamentis corrigias attribuit. Locos collegi cap. 2. num. 27. concordat S. Isidorus. l. 19. c. 34. qui scripsit: *Caligula, caliga, vel à callo pedum dicta, vel quia ligantur*: quæ verba repetiuit Smaragdus in c. 55. regulæ S. Benedicti. Soleas autem ex corio fieri, sæculis cunctis consuetum fuit. Sufficiat S. Isidorus loco proxime relato: *Solea materiales ex materia corio intexta, & post de corrigiis: corrigia à corio vocantur*. Huc spectat Cælii Symposij Poetæ veteris ænigma quinquagesimum sextum de caliga inscriptum.

*Maior eram longe quondam, dum vita manebat,
Sed mox exanimis, lacerata, ligata, reuulsa,
Dedita sum terræ, tumulo sed condita non sum.*

Corium, dum in tauro viuo uiuit, maius est quàm in caliga. In eam non venit, nisi multa

si multa illa patiatur, quæ medio versu dicuntur. Tandem terræ datur, quia serpit humi, telluremque semper tangit in humano pede; nec tumulatur; quia consumitur vlti.

4. Quæri potest an lignum aliquod in caliga soleæ adiunctum esset Ioanni Antonio Valtrino l. 3. de militia Romana c. 13. suppingendum videbatur. Adduxit S. Isidori testimonium sic scribentis: *Caligarius non à callo pedum sed à calo id est ligno vocatus, sine quo consui calceamenta non possunt, quod Greci, ἀλοπόδιον dicunt. Fiebant autem prius ex salice tantum. Hinc & calceamenta dicta quòd in calo id est in ligno fiant, vel quòd calcantur*. Confirmari potest hæc opinatio auctoritate Smaragdi, qui, vt est scriptum cap. 2. nu. 44. caligas in regula S. Benedicti dicebat esse calceos illos, quos æuo suo *subtalares vel foccos* nominabant. Nos hoc tempore foccos esse ligneos concepimus, atq; in Italia corrupta voce (vt in aliis multis rebus nominandis accidit) *zoccoli* vocantur. Accedit ligni vltus in braxeis tragædorum cothurnis, Quos, vt affirmat idem S. Isidorus, *quidam calones* appellant,

Verum
in caligis
lignum
inest
inclusi.

Lucas.

ex eo, quod ex salice fierent. Necessitas hoc lignum requirit, ut in eo soleæ clavis suffigantur, quod caligæ multos clavos habere dicantur à multis Scriptoribus, quos num. 13. recensabo. Ratio suadet duplex; tum ut calceamenta hæc in longis itineribus, asperitate viarum saxosarum, diuturnitate belli, durabilia forent; tum ad tuendam militum valetudinem ut semper, etiam in cæno atque humido solo stantes ambulantesque siccos haberent pedes. Quam ob causam ævo nostro non pauci soleas, crepidas, calceos, subere suffulciri, aut etiam inferciri curant, quo vim hiemalem commodius ac salubrius ferant: idque imitatione veterum; de quibus legendus est Petrus Victorius lib. 15. variar. lect. c. 23.

Carebāt
ligno caligæ
militares.

5. Equidem dissentio; ac nullum suppaetum lignum caligæ militari, de qua differitur, pronuntio: sed solam soleam plætæ substratam fuisse. Statuæ veteres, columna Traiani, arcus Constantini me dissentire cogunt; quæ non nisi soleas easque tenues oculis exhibent. Adde quod nequaquam à tam multis Scriptoribus sine vlla additione soleæ dicerentur

tur caligæ, si lignum suppaetum haberent. Dicta pilcorum, & rationes dissoluntur facillime. Isidori locus parum idoneus est: quia loquitur de formalignea pedem humanum imitante, quæ in calceos, dum consuuntur, intromittitur. Id sonant manifeste verba illa; *sive quo consui calceamenta non possunt; & illa: Quod in calo, id est in ligno fiant.* Norunt id probe tutores caligarii, & nos videmus. Neque obstat Smaragdus, qui loquitur de nominibus ævi sui, quo lingua Latina corrupta erat. Isidorus sane lib. 19. cap. 34. sæpe memorato distinguit foccos à caligis, cum ait (ut c. 2. nu. 6. & c. 4. nu. 3. scriptum est) caligas ligari, foccos non ligari. De cothurnis tragædorum non est nobis cura, neque disputatio, quoniã multum à caligis differunt. Necessitas ligni nulla est ad claviculos excipiendos, quia res ipsa nos docet, sine ligno clavis soleas suffigi posse, ut planius explicabitur num. 8. II. 15. Nec ratio prior vrget de conseruatione diuturna caligarum, quoniam in hunc finem clavi comparati sunt. Multo minus valet posterior, quia foccellus ligneus impeditur

simum redderet militem tum in via, tum in pugna; in qua oportet eum quam expeditissimum esse.

6. Controversum quoque est inter viros doctos ascenderetne caliga vique ad mediam tibiam, an talos tantum attingeret habenis. Attrahunt ad mediū

crus Io: Antonius Valtrinus, Ioannes Lorinus locis sæpe citatis, nec non qui notas in Festum scripsit, definiens omnia calceamentorum genera Romanis ita fuisse, vt Turcarum hodie: quæ vulgus Italarum vocat *Borzacchini* Hanc generalem propositionem postremi huius auctoris, Iacobus Pamelius in

scholiis ad Tertullianum l. de pallio. c. 4. refert ex Scaligero atque improbat. Ego pariter arbitror huius Scriptoris falsam esse sententiam: veram & practicā caligam militarem, de qua disputamus, stante Rep. Romana, & primis Imperatoribus dominantibus talem fuisse, qualem in columna Traiani & arcu Constantiniani calatam conspicimus. Non enim ad mediam tibiam pertingit, nec pertingere potest. Soleat tantum esse probauimus, plantæ in hærentem, pedis talisque

talisque alligatam loris, siue habenis: qua sui parte potest ad crus medium peruenire? Dabo fuisse alios calceos, qui supra talos assurgerent: nego inter eos caligam militarem esse numerandam.

7. Neque vero testimonia, quæ producuntur, me de gradu deiiciunt. Horatius affertur, qui l. 1. Sat. 6. ait:

Nam vt quisque insanus nigris medium impedit crus Pellibus, &c.

At non est sermo hic de caliga militari, sed de calceo Senatorio; vt eo loco Dionysius Lambinus obseruat. Verum non licet à diuersis facere illationem, vt iurisconsulti clamant, ex l. *Papinianus*. ff. de Minoribus. & c. *per venerabilem*. §. verum Qui filii sint legit. Itaque non valet hæc argumentatio, calceus Senatorius ad medium crus perueniebat, igitur etiam caliga militaris. Ingeritur Titinius apud Festum dicens. *Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibi atim calceas*. At hic locus non vno modo legitur: sed admissa lectione producta, & interpretatione verbi *Tibi atim*, vt significet ad mediam tibiam, respondeo ex ipso Festo. Mulleum esse calceum regum ac patriciorum,

Soluuntur obiecta.

atque ex Isidoro, rubri coloris: cuiusmodi expressus cernitur in nummo Anthemij Augusti, quem exhibet Iacobus Sirmundus noster in notis ad Sidonium Apollinarem, in panegyrico Anthemij versu XIII. In hoc nummo calceorum auriculæ mediam tibiam attingunt. Similiter in arcu Constantini milites gregales caliga iam descripta calceati videntur: Imperatoris vero calceus vsque ad mediam tibiam ornatior assurgere conspicitur. Eadem responsio datur testimonio Tertulliani l. de pallio c. 4. dicentis: *Impuro cruri, purum, aut nullcotum inducit calceum*: quia de caliga non est sermo. Proferenti vero ressellatum marmoreum pavementum, quod Augustæ Vindelicorū effossum dedit antiquitatis studiosis Marcus Vellereus vir clarissimus, spectaturque inter inscriptiones Romanas pag. 356. & in quo gladiatores depugnant in calceamentis excedentibus talos. oppono rationem eandem nō licere à gladiatoribus ad milites à calceis illorum, ad horum caligas argumentari. Diuersa est vtrorumque ratio, professio, habitus, calceatus: & fortasse seculum,

seculum, in quo mutati sunt mores & calcei.

8. Postremo caliga hæc militaris, erat clavis, multis, minutis, ferreis suffixa & munita, conseruationis, vt arbitror, gratia; vt diutius duraret, asperitatisque saxorum resisteret. Clauos admittit Alexander ab Alexandro, vna cum scholiaste Andrea Tiraquello pl. i. genial. diere. c. 20. & l. 6. c. 22. qua concessione data, coguntur caligam calceamentum esse fateri, qua in confessione video ambos dubitantes hærete. Verum ne videar id mihi dari velle sine probatione, testes subiicio fide dignos. Primus est S. Isidorus lib. 19. Orig. c. 34. de calceamentorum genere. Inter cetera. *Clauati, quasi caluati, eo quod minutis clavis, id est acutis, solea caligis vinciantur.* Suspicio est scriptum ab Isidoro, *Clauati, non Caluati*; sed nihil muto sine codice manuscripto. De hoc clauorum genere, viri eruditi capiunt illud Iuuenalis in Satyta 3. conquerentis in magna frequentia populi, se premi, percuti, male accipi à turba:

Caliga
clavis
suffige-
batur.

- *Planta mox undique magna*
Calcor, & in digito clauus mihi militis
heret.

Congruit cum Iuuenale atque affulget illi S. Augustinus tract. 10. in 1. Io. 5. cuius verba legantur cap. 2. nu. 41. ex quibus illa faciunt ad rem nostram: *Forte caligis clauatis conteret pedestros*: Dabitur ad calcem huius capitis ænigma LVII. Cælij Symposii, cuius titulus est. *Clauus caligaris*, qui & in ænigmate inuoluitur, & obscure describitur. Equitius quoq; vt accepimus à S. Gregorio l. 1. dial. c. 4. *clauatis calceatus caligis* incedebat, Refero ad caligas Festum libro de verborum significatione scribentem dici, *Clauata, calceamenta clauis confixa*. Lucillij versus apud Nonium it eodem:

Sufficit huic: clauis fulmentas quattuor
addit.

Quid
 sint ful-
 menta.

9. Sed quid *fulmenta*? Respondeo di-
 etas esse à fulciendo, quemadmodum &
fulmentum ex fulcimento contractum.
 Proinde apud Sidonium Apollinarem
 columnæ, quibus ædes fulciuntur, nun-
 cupantur fulmenta. l. 2. ep. 10. ad Hesper-
 rium, in hendecasyllabis:

Fulmentis

Fulmentis Aquitanicis superba.

Id est, columnis è marmore Aquitanico
 iniugis Pyrenæis cæso, vt obseruat Iaco-
 bus Sirmundus noster in notis ad eum
 locum. Itaque fulmentam arbitror esse
 corium illud, quo calcei veteres ac de-
 triti suffulciuntur; seu quod substerni-
 tur calceis, cum reficiuntur, & nos Itali
 vocamus *Taccone*. Meminit fulmenta-
 rum, & Plautus in Trinummio, qui Lu-
 cillio dat lucem:

Quid ego nunc agam?

Nisi vt sarcinam consiringam, & clypeum
ad dorsum accommodem:

Fulmentas inbeam suppingi soccis.

Hinc parans ornamenta pugnandi, cog-
 gitat de calceis reficiendis, qui tum re-
 secti erunt, cum fulmentas suppactas
 habebunt.

10. Ad maiorem huius loci ac voca-
 buli lucem assero tria hæc fere idem si-
 gnificare: *Fulmentas, suppacta, caligarium*
solum. De fulmentis dictum est abunde.
 De suppactis Glossarium vetus emen-
 datum in hoc verbo, per vnus litterulæ
 mutationem, *Suppacta, κενά σιπέρα*: lege-
 batur autem: *Suppacta*. Dicitur autem
Suppactum, quod calceo suppingatur, vt

Plau-

Quid
 sint sup-
 pacta, &
 solum
 caliga-
 rium.

Plautus loquitur. De caligario solo Glossarium idem: *caligarium solum*, καλιγρια: cui finitima est, atque inde deriuata vox κεκαλιγριενα. Vnde colligas, suppectum & caligarium solum re quoque conuenire. Nos Itali hoc solum caligarium diceremus *suola di scarpa*. Lucillius ergo fulmentas has, siue suppecta (quæ vel frustra caligarii soli, vel solum integrum putes, per melicet) clauis affixa caligæ pronuntiat; cuius rei probandæ gratia, versus ipsius productus est, & explicatus cum aliqua non inutili digressionem.

Probat-
tur cla-
uorum
vsus in
caligis
ex Iulia-
ni Cen-
tur. la-
psu.

II. Ut redeamus ad institutum; clauos in militaribus calceis vidit Iosephus l. 1. de bello Iudaico, in Iuliano Centurione fortissimo viro, qui solus ex Titi castris interiorem templi angulum ascendit armatus & pugnax. De quo hæc habet: *Calceos namque habens creberrimis atque acutis clauis; ut ceteri solent milites, fixos: dum strato saxeis crustis solo curreret, labitur.* Ex eo videtur exscripsisse iunior Hegesippus l. 5. de excidio Ierosolymite no. c. 30. quæ de eodem luculentius ait: *Ipsa alacritate incautior, confixum clauis calcea-*

*calceamentum gerens; vsu militarium viro-
rum, non considerauit polito lapide stratum
solum, quod cauendum foret, sed quasi in
campo præliaretur securus, labitur, &c.* ex
his deducit prudens lector, primum ca-
ligatum fuisse Iulianum, vt dixi quoque
cap. 3. num. 7. tum quia *καλιγρια* fere-
bat ex Iosepho, quod verbum caligæ
reddidit Dio ex disputatis c. 2. n. 5. tum
quia tradunt ambo more militum cetero-
rum fuisse calceatum. Deinde spectet
pæne oculis caligæ formam crebris, &
acutis, clauis confixam. Hic non pos-
sum non valde mirari Vuolgangum La-
zium, qui l. 8. commentariorum Reip.
Romanæ c. 13. agens de caligis militari-
bus, producit hoc clarissimum Iosephi
& Hegesippi testimonium, & tamé defi-
nit caligas esse supra genua extentas, &
braccis alligatas; quod est dicere, vel
oblonga tibialia esse, vel feminalia. Cla-
uatas caligas admittit, Iuuenalis, Plinii,
duorum horum historicorum, & alio-
rum scriptorum auctoritate coactus. At
vt clauorum officium in caligis explica-
ret, scripsit hæc feminalia consui clauis
consueuisse: quod pauci sine risu legent.

Transit

Transiit ad rusticos hic mos suffigendi calceamēta clauis. Theophrastus id obseruauit in Græcia: nos in Italia passim conspicimus.

12. Altera probatio est, nomen impositum clauis factis ad vsum caligarū, ab ipsis caligis manifesto deductum, quo clauis huiusmodi dicuntur *caligures*, & *caligary*. Plinius l. 9. c. 18. tradit in lacubus Lario, & Verbano, Vergiliarum ortu, existere pisces: *squamis conspicuos crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie.* & lib. 32. cap. 22. Fungo nascenti caligarem clauum rubigine nocere tradit. Sospater Charisius in Grammaticæ institutionibus: *Caligarius artifex: caligaris clauus*: Symposius quoque *Clauus caligaris*. Caligarios dixerunt idem Plinius & S. Isidorus, vt dicam nu. 14.

13. Dixi nu. 8. multos fuisse clauos in caligis. Nam creberrimos dixit Iosephus in calceamento Iuliani Centurionis extitisse. Iuuenalis Sat. 16. innuit hanc crebritatem:

*Cum duo crura habeas, offendere tot caligatos
Millia clauorum.*

Multitu,

Multitudinem quoque indicat ænigma eiusdem Symposii 57. quod n. 15. describam. Ob hanc multitudinem necessariam clauorum caligariorum, consueuerunt interdum Imperatores donare militibus clauos huiusmodi: idque donatiuum *Clauarium* nominatum est, vt prodit Dionysius Gothofredus in notis ad Festum. lit. C. Tertio minutos fuisse scripsi ex Isidoro num. 8. atque hoc necessarium erat, cum essent multi. Sed quid immoror in coaceruandis probationibus antiquorum scriptorum? Arcus Constantini non modo caligas militum nobis exhibet tales, quales Traiana columna, sed etiam multis clauis suffixas, cuiusmodi nos vidimus in illa columna edita typis. Iosephus Castalio in notis ad Cælium Symposiū scripserat à se obseruatos clauos in caligis militum Constantinianorum in eo arcu. Curauit & ego ab amicis obseruari. Apparuerunt in compluribus caligis clauis: formam clauatæ caligæ ad me transmissērunt, quam in fine capitris spectandam edo, vt iam nullus relictus sit dubitationi locus.

14. Quar-

Probat
tur ex
cogno-
mine
clauor.

Clauis
multi
etant, ac-
que mi-
nuti.

14. Quarto ac postremo ferreos fuisse asserui. Plinius lib. 34. cap. 14. à quo verba transcripsit S. Isidorus lib. 16. Orig. cap. 20. disputans de multiplici genere ferri: *Aliud, inquit, breuitate sola placet, clavisque caligarys.* Acneis interdum vsos in eandem rem, lego apud Nonium, qui Lucilii versum habet:

Fulmentas clavis æneis subcudere.

Verum luxuria mortalium vsque eo processit, vt æs & ferrum in aurum mutaretur, tum apud Græcos, tum apud Romanos. De Græcis lege Iustinum libro 38. qui narrat in Antiochi exercitu tantam pretiosorum metallorum, quorum amore insaniunt mortales, fuisse copiam, *vt etiam gregary milites caligas auro figerent*: quod confirmat Valerius lib. 9. cap. 1. vt dixi superius cap. 2. num. 4. Tradit præterea Plinius lib. 33. cap. 3. *Agnonem Teium Alexandri Magni præfektum, aureis clavis suffigere crepidas* confucuisse: quod etiam Plutarcho, & Athenæo lib. 12. cognitum fuit. Hunc luxum auertens ab homine Christiano Clemens Alexandrinus lib. 2. pædag. c. 11. *Vere ergo, inquit, turpia sunt illa sādalia; in qui-*

in quibus sunt aurea velut donaria: quin etiam circumcirca clausos solis infigere aequum censent. Irrepsit & in Latium idem luxus, sedauitque Romanos. Testis Plautus in Bacchidibus;

Sed diuus nec est istic Theotimus? CH. etiam rogas

Qui soccis habeat aurum supactum solum.

Si Plauti ævo hic luxus, quantus postea, imperio atque opibus aucta Roma? existimare licet proculcatum fuisse aurum in caligis militibus, etiam à gregariis militibus, vt in exercitu regis Antiochi. De nimio luxu feminarum in sandaliis, aliusque generibus calceorum, non est hoc loco differendum, quod excedat fines propositæ disputationis meæ. Legatur Clemens Alexandrinus l. 2. Pædag. c. 11. & ibidem Gentianus Heructus scholiastes. Nicolaus Serarius in c. 10. Iudith. q. 2. Bened. Iustin. tr. de apostolatu disp. 1. c. 4. §. 29. Vincentius Regius t. 2. dilucidat. Euang. l. 4. c. 17. num. 19.

15. Postremo nodus soluendus est, obiectus mihi post tertiam editionem: Vtrum hi clavi minati, sic infixi essent

in solea, ut cuspides terræ solum, an vero capita contingerent. Fateor me in prioribus editionibus propendisse in eam sententiam, ut putarem cuspides humi serpsisse, capita plantis adhæsisse. Hac ratione pedum incolumitati videbatur magis esse consultum, quod plana & læuua clauorum capita existimarem: & testimonia Iuuenalis & S. Augustini producta n. 8. censebantur ad id probandum idonea. Reuocavi scripta, mutauiq; sententiam lecto ænigmatate L VII. Cælii Symposii poetæ memorati, de caligari clauo, quod sic habet:

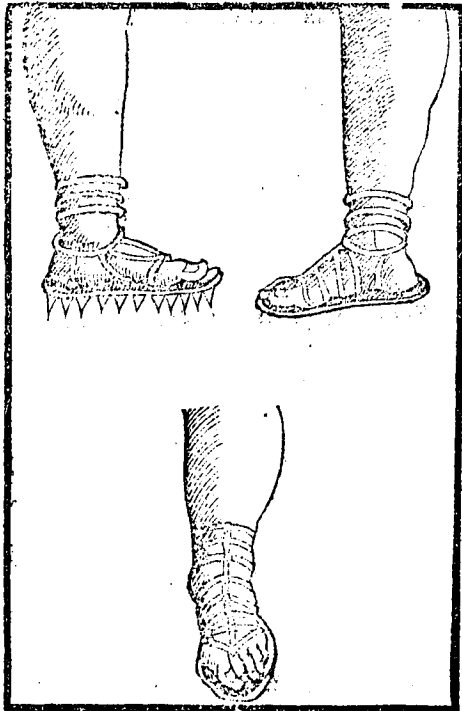
*In caput ingredior, quia de pede pendo sole;
Vertice tango solum, capitis vestigia signo,
Sed multi comites casum patiuntur eundem.*

Vltimus versus multitudinem & crebritatem clauorum innuit, de qua dixi n. 13. Duo priores perspicue significant clauorum capita terræ conuersa esse, non auersa, terramque contingere. Quis aliter interpretetur In caput ingredi, vertice solum tangere, & capitis vestigia signare? Verum si quis adhuc hæret, inspiciat formam caligæ clauatæ, quam ex arcu triumphali Constantini expressam

hic

hic exhibeo. & omnem deponet dubitationem. Cernis in ea clauos multos, & crebros, & minutos, & capite inuerso esse. Quinetiam, quod maxime notandum est, capita retusa non sunt & complanata; sed acuta, & trilatera videntur, ut ad me quoque scripsit, qui hoc in arcu vidit & expressit: addens sibi videri similia capitibus clauorum, quibus Saluatoris manus pedesque cruci configuntur. Atque hoc tres alii testes oculati mihi confirmarunt. Ex quo intelligas iustam fuisse querimoniam Iuuenalis, & metum S. Augustini de militis pede calcantis pedes aliorum ciuium: quoniam capita clauorum in conum desinentia, non premere solum & contundere, sed etiam conterere ac perforare poterat pedem, quem calcassent. Hinc quoque bene capimus causam lapsus Iuliani centurionis; qui non potuit in marmoreo solo, læuigato ac lubrico figere vestigium, fugientibus acuminatis capitibus clauorum è solido marmore. Atque hæc satis de forma caligæ, ac de tota cōtrouersia subseciuis horis pertractata. Stilum ad grauiora conuertamus.

EFFIGIES CALIGAE CLAVATA
ta ex arca Constantini.



SVM-

SVMMARIVM RERVM AC
 VERBORVM

QVAE IN HAC DISSERTATIONE
 continetur.

Primus num. significat caput: sequente
 numeri paragraphos.

A



CTVS Apostol. illustrantur, 2. 23. &

seq

Enigmata Symposij poeta 4. 2. 15

Apostolici calces quales. 2. 26.

Argumentum primum, quo probatur

caligam esse pedum indum ex Ca-

ligula cognomine 2. secundum ab auct. Italicorum

interpretum. 2. 2. tertium ab auct. eruditorum 2.

3 Quartum ex & su Latin. historicorum. 2. 4. Quin-

tum ex histor. Graecis 2 5. sext. ex antiquis Gramma-

ticis 2. 6. sept. ex parami Maximi 2. 7. oct. ex & su

Ciceronis. 2 8 non. ab & su scriptura. 2. 21 & seq. de-

cim. ab & su Eccles. scriptorum 2. 32 & seq.

B

S Benedicti regula explic. 2. 43. & ut domi femora-
 lia. 2. 31.

Bracca, seu bracka, quid apud Ecclesiastic. 1.

3. Quid apud profur. scriptores 2. 4. conciliantur in-

terje 1. 5.

Bulgars sine femoralibus, 2. 31.

C

C Aelij Symposij anigmata. 4. 2. 15.

Calces Fratrum Capucinatorum quales. 2. 26. calico-

rum opifex, ut dicitur Latino. 2. 6.

Caliga quid sit. 1. 2. 4. 1. esse calceum probatur multis

argum. 2. 1. & seq. est militare calceam. 3. 1. significat

interdum militiam. 3. 2. sub soleis constructor. 2. 27.

Cal-

I N D E X

Caliga forma 4. 1. duplex 4. 2. sine obstragulo. 4. 3. clauata 2. 41. 14. 8. ligatur nudopedi loris, seu habenis 4. 3. 4. fiebat ex corio. 4. 3. sine foccello ligneo 4. 4. 5. non attingebat mediam tibiū 4. 4. 6. differt à Mulleo 4. 7. erat confixa clauis 4. 8. 11. multis & minutis 4. 13. interdum aeneis, & aureis 4. 13. differt à focco. 4. 5.

Caliga specularia 2. 4. 37. 13. 7. caliga lata quid 2. 36.

Calzari quid Italis 2. 2. 44.

Campagus quid 2. 7.

Catonis Censorij dictum argutum. 2. 46.

Christiani diu non vsi femoralibus. 2. 31.

Christus an interdixerit calceos Apostolis. 2. 32. & seq. Accumbebat mensa more Romanorum. 2. 34. deponebat sandalia accubiturus. 2. 35.

Cicero illustratus. 2. 8. 14. 15. 16.

Claus caligares. 4. 12. clauorum caligarium euspides an terram tangerent. 4. 15.

Clauium quid. 4. 13.

Crepide quid & quales. 4. 3.

Crualia. Vide fascia.

D

Decorum non seruabatur in ferendis intra Urbem caligis & Gallis. 2. 16. 17. Violatum à Pomp. & Clodio in fascijs, & caligis. 2. 13. 14.

Diadema regium quale. 2. 13.

Diuisio dissertationis. 1. 6.

E

Effigies caliga. 4. 1.

Error multorum in caliga notione. 1. 1.

F

Fascia cretatae quid. 2. 8. cruales. 2. 12. & seq.

Feminalia & femoralia quid 1. 2. non habebat in carcere Petri. 2. 29. non ferebant Hebraei, Romani, & aliae gentes. 2. 30. & seq.

Forma caliga. 4. 1.

Frigus Roma moderatum. 2. 10.

Fulmenta, & silimentum quid. 4. 9.

I N D E X

G

Gallica an differat à caliga. 2. 17. 20. Atrense calceam. 2. 18. etiam pastorum. 2. 19. sub genere solearum est. 2. 17.

Genesis locus illustratur. 2. 21. & seq.

Graeci discalceati. 2. 21.

H

Hebraei nudis tibijs incedebant. 2. 28. sine femoralibus. 2. 29. corrigias in calceis habebant. 2. 27.

Hieronymus illustr. 2. 39. & seq.

Hypodema quid sit. 2. 5. 24.

I

Illatio non fit à diuersis. 4. 7.

Iulianus Centurio fortis caligatus. 3. 7. 4. 12. Iudei. Vide Hebraei.

L

Lapides antiqui Roman. illustrantur. 2. 6. 3. 2. 3. 5.

Legibus data lux. 2. 12. 13. 3. 6.

Lixa officium. 3. 5.

M

Maria Magdal. quomodo rigauit pedes Christi. 2. 34. 35.

Milites caligati qui. 3. 3. Miles, gregarij, infimi ordinis. 3. 4. 6.

Militia caligata. 3. 3.

Mulleus calceus imp. & patriciorum. 4. 7.

N

Nuditus pedum Romanorum, & Graecorum. 2. 11. cyrum Roman. 2. 9. aliarum gentium. 2. 12.

Nuditus femorum Hebraeorum. 2. 29. aliarum gentium. 2. 30. 31.

P

Pedules quid sint. 2. 43. distincta à caligis. 2. 44.

Pompesius reprehensus. 2. 9. 13. 14.

Propositio dicendorum. 1. 6.

Promerbinum da Maximino. 2. 4. 7.

I N D E X

Q^e *Ue sunt eadem Sni tertio sunt eadem inter se. 2.
18. 25.*

R^R *Omani nudis cruribus incedebant. 2. 9. inter lum
excalceati. 2. 11. sine feminalibus 2. 30.
Rustici calceos clavis suffixos gerunt. 4. 11.*

S^S *Andalium quid sit. 2. 18. 23. forma eius. 2. 25.
Sandalia Episcoporum. 2. 25.
Scriptura sacra illustratur. 1. 3. 2. 5. 21. 23. 27. 29. 30.
Et seq.*

*Soccus qualis. 4. 5.
Solea quid sint. 2. 25.
Suppactum quid sit. 4. 10.*

T^T *Tertullianus explicatus. 2. 18. 37.
Tibialia non habebat in carcere S. Petrus. 2. 28. 30.
de fasciis crurales.
Traiani columna mirabilis Roma. 4. 1.
Triclinium quid sit. 2. 34.*



F I N I S.

